

erica

Driemaandelijks Uitgave van de Werkgroep Limburgse Natuurgidsen. Tussennummer van augustus 1982.

Verantwoordelijke Uitgever: Werkgroep Limburgse Natuurgidsen p/a C. Ulenaers, Steenweg Linde, 66, 3572 Peer.

SCHOEBEN ROGER
DORPSSTRAAT 62

3745 EIGENBILZEN

ERICA 1982, 10de jaargang, Tussenummer van augustus.
Erica is een driemaandelijks uitgave van de Werkgroep Limburgse
Natuurgidsen, aangesloten bij NAL, Natuurbeschermingsactie Limburg.

Voorzitter:

Roger Schoebben, Dorpsstraat, 62, 3742 Eigenbilzen. 41.31.86.

Secretariaat en penningmeesteres:

Cécile Ulenaers, Steenweg op Linde, 66, 3573 Linde-Peer 73.52.79.

Rekeningnummer: 235-0010248-75.

Redaktie: alle leden van de Werkgroep.

Redaktieraad:

Theo Dreesen, Neeroeterenstraat, 53, 3671 Opoeteren. 86.43.54.

Silvain Janssen, Dennenstraat, 6 3660 Opglabbeek. 85.49.06.

Cécile Ulenaers, Steenweg Linde 66, 3570 Linde-Peer. 73.52.79.

Productie: Jef Leijssen.

Druk, bundeling en verzending: Familie Van Houtte.

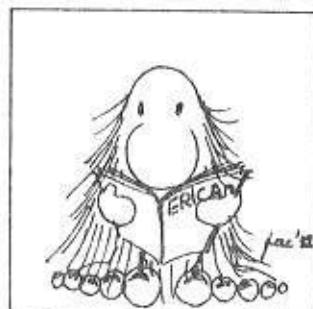
2

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen uit deze uitgave is
alleen toegelaten ten dienste van denatuurbescherming en pas na con-
tact met de respectievelijke auteurs.

Meningen en stellingen en uitspraken, afgedrukt in deze uitgave,
strijdig met de doelstellingen van de vereniging worden na beraad
door de redaktie van commentaar voorzien. Recht op antwoord is steeds
gewaARBorgd.

INHOUD

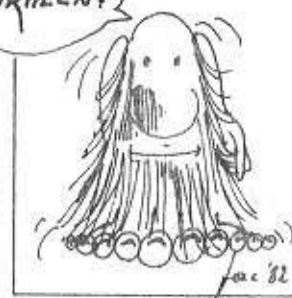
VAN DIT NUMMER

Voorpagina	1
Algemeenheden	2
Inhoud	2
Vormingsactiviteiten	3
Wandelprogramma	4, 5
Beheerswerken	5
Nationale natuurbeschermingsdag:	
Inleiding	5
Thema	5, 6
Hoe gaan we er naartoe?	7, 8, 9
Inrichters	10
Programma	11
De stad Malmédy	12
Voormiddagwandeling	12
Namiddagwandeling	13
Oproep 5	13
De hoeven- en kapellenroute	11, 15, 16, 17, 18, 19, 20
Doordenkertje	20
Zomer in de Hoge Venen.	21, 22, 23, 24.

ACTIES VAN DE WERK GROEP

amqri...
vormen?

Vormingsactiviteiten. voor hen die echt iets willen bijleren!

- Zaterdag, 04 september: VOORBEREIDING NATIONALE NATUURBESCHERMINGSDAG. De eerste voorbereidende wandeling ging door op 27 juni, de opkomst was maar magertjes. Bedoeling is nochtans 3 kennis te maken met het landschap, de bloemen en de planten zoals alles er zal uitzien op de Nationale Natuurbeschermingsdag zelf. De mensen moeten rondgeleid worden op de meest deskundige wijze. Daarom verwachten we dat vele Limburgse natuurgidsen deze laatste oproep zullen beantwoorden. Laat je niet pramen, ga mee, het is meer dan ooit nodig! Samenkomst: 8 uur, Genk, Treinstation, eigen vervoer, volle wagens, prettige sfeer, boterhammen noodzakelijk.
- Zondag, 05 september: TERRIL VAN DE MIJN TE WINTERSLAG. Wat treffen we hier zo speciaal aan? Alles wat we niet hadden verwacht en misschien wel fossielen, wie weet? Zeker komen kijken!!! Samenkomst 9 uur aan de ingang van de mijn te Winterslag.
- Zondag, 19 september: NATIONALE NATUURBESCHERMINGSDAG TE MALMEDY. Al wie hart en ziel voor natuurbehoud heeft zien we daar. Limburg gaat met minstens 7 bussen! En vol zullen ze zitten; eivoll! Meer informatie: verder in dit nummer.
- Zondag, 17 oktober: PADDESTOELENTOCHT.
- Zondag, 07 november: GEOLOGISCHE WANDELING.
- Zondag 12 december: ZEELAND.

Samenstelling: Havee, Lummen.

Wandelprogramma

- 29 oogst: De Maten, Genk.
Gidsen van het Natuurhulpcentrum te Opglabbeek.
8.45 uur, Parking De Maten, Genk.
- 29 oogst: Korspel: beekvallei en bossen.
Gidsen: Milieugroep Bero.
14 Kerk Korspel, Beringen.
- 29 oogst: St. Maartensheide te Beek, Bree.
Gidsen: L. Thijs en G. Jansen.
13.30 uur: Kerk van Beek; 14 uur: Gemeentebos, St. Maartensheide
- 29 oogst: 'T Wijfelterbroek te Bocholt.
Gidsen: Mathieu Dreesen, Leo Corstjens.
14 uur, Grenskantoor tussen Bocholt en Weert.
- 05 sept: Vloeiweiden te Lommel-Kolonie. zie 4 juli.

- 05 sept: Dertig Bonder te Beverst: bossen en heide. Lengte: 4 kilometer.
Gids: Edgard Stevens.
13.45 uur: Kerk te BEverst. 14 uur: Ingang Schoonhof, Beverst.
- 12 sept: De Bek te Neeroeteren: zie 11 juli.
- 12 sept: Zandbergen te Opoeteren, landduinen en gemengd bos.
Gidsen: Theo en Mia Dreesen-Moors.
14 uur: restaurant Lindenhof, Bergeinde, Opoeteren.
- 12 sept: Tessenderlo: Hulst en Schoonhees.
Gidsen: Werkgroep Ecologie Tessenderlo.
14 uur: Kerk Hulst, Tessenderlo.
- 26 sept: Kasteelpark Mazy: zie 25 juli.
- 26 sept: Natuurwandeling te Beverlo.
Gidsen: Milieugroep Bero.
14 uur: Kapel Zuidstraat, Beverlo, Beringen.
- 26 sept: Vallei van de Aa-Beek te Grote-Brogel: zie 27 juli.

Samenstelling: Cécile Ulenaers, Peer.

WANDELINGEN ZIJN DE FILTERS VAN DE GEDACHTEN.
Oosters spreekwoord.

Beheerswerken

1. HEIDERBOS-AS.

Elke eerste zaterdag van de maand van 13.30 tot 17.00 uur.
Samenkomst op de Parking van het reservaat Heiderbos.

2. KOELERHEIKE.

Op 10 en 17 augustus 1982.
Samenkomst: 13.30 uur Gemeentehuis Bree,
13.45 uur Beek brug.
14.00 uur ter plaatse.

Leiding: Wielewaal Bree.

3. DE MATEN.

Van 16 tot 21 augustus 1982 van 8.45 tot 16 uur. Kappen van berken in de heide. Voor drank en fruit wordt gezorgd. Deelnemers zijn verzekerd. Zelf pick-nick meebrengen.
Verzamelen om 8.45 uur op de parking van het reservaat.
Op zaterdag wordt deze week afgesloten met een fietstocht naar Caestert en naar het Natuurhistorisch Museum te Maastricht.
Meer inlichtingen??? Bel W. Peumans op nummer 011/35.41.25.

4. STRAMPROOIERBROEK.

Op 22 augustus en 26 september 1982.
Samenkomst: 7.30 uur aan het Gemeentehuis van Bree,
7.45 uur op de parking van het Staatsbos te Molenbeersel.
Leiding: Wielewaal Bree.

Samenstelling: Theo Dreesen, Opoeteren.
Jef Leijssen, Overpelt.

DE NATIONALE NATUURBESCHERMINGS DAG

INLEIDING

Sinds 1953 wordt door het Nationaal Verbond voor Natuurbescherming een Nationale Natuurbeschermingsdag ingericht, beurtelings in Vlaanderen en in Wallonie. De bedoeling van deze dag is meervoudig, samen naar buiten treden, mensen met dezelfde ideeën bijeenbrengen en voor- 5 al de aandacht vestigen op een bedreiging of een realisatie, of op een bepaald thema. Een natuurgids of een natuurbeschermers, die naam waardig, mag dan ook niet op deze manifestatie ontbreken.

De 39ste Natuurbeschermingsdag heeft dit jaar plaats te Malmedy, de hoofdplaats van onze oostkantons. Hij gaat door op zondag, 19 september 1982.

THEMA

RECREATIEDRUK OP NATUURGEBIEDEN.
GRENSOVERSCHRIJDEND NATUUR- EN MILIEUBEHEER.

Belangstelling voor de natuur kan bij het publiek alleen leven door een direct contact ermee. Juist begrepen informatie en educatie kunnen dan de mensen eerbied bijbrengen voor de natuurterreinen die ze bezoeken en het bewustzijn wekken dat natuurbehoud een eerste noodzaak is. Sommige terreinen hebben echter een bijzondere didactische waarde en zijn daarom uitermate geschikt voor geleide wandelingen. Langs de andere kant wijst de drang van de meestal verstedelijkte mens van vandaag om de natuur in te trekken, op de belangrijke sociale rol van de groene ruimten.

Toch brengen recreatie in natuurgebieden ook ernstige gevaren mee voor het behoud van deze laatste. Zeer kwetsbare terreinen verdragen eenvoudig geen menselijke betreding: bodem en begroeiing zijn gevoelig voor het vertrappen, de fauna verdraagt geen storing, de menselijke aanwezigheid leidt tot voortschrijdende verarming van het milieu, enz... De oppervlakte van onze meeste natuurgebieden is zo gering dat ze geen recreatiedruk verdragen en daaronder aan een geleidelijke degradatie blootstaan.

Toeristische infrastructuur, allerlei bouwwerken waarvan inplanting, volume en stijl dikwijls niet zijn aangepast, rechte trekking en verbreding van verkeerswegen dragen tot deze degradatie bij. De ontwikkeling van grote toeristische aantrekkingspolen brengt onvermijdelijk vervuiling en hinderverschijnselen met zich mee zoals daar zijn: lozen van afvalwater in sloten, beken en rivieren; huisvuilstorten; luchtvervuiling door uitlaatgassen; lawaai; erosie van hellingen door de capriolen van de "groene motors".

In ons dichtbevolkte België grijpen de aanslagen op milieu en landschap steeds verder om zich heen. Ze dreigen tot een onomkeerbare aftakeling en verloedering te voeren.

De frekwentie van de bos- en heidebranden hangt nauw samen met de recreatiedruk. Zelfs in volle winter kennen de Hoge Venen en de Ardennen geen rust meer sinds de rage van de "langlauf" naar deze streken is overgeslagen. Hoeveel van onze mooiste natuurgebieden zijn niet ingepalmd en verknoeid door kampeerterreinen en touristische infrastructures: denk aan de Ourthe-vallei, onze eigen Erperheide, de Uiterwaarden van de Maas....er zijn er zoveel. De oevers van onze waterlopen zouden moeten terug gegeven worden aan de natuur en de kampeerterreinen ingericht op minder kwetsbare gebieden.

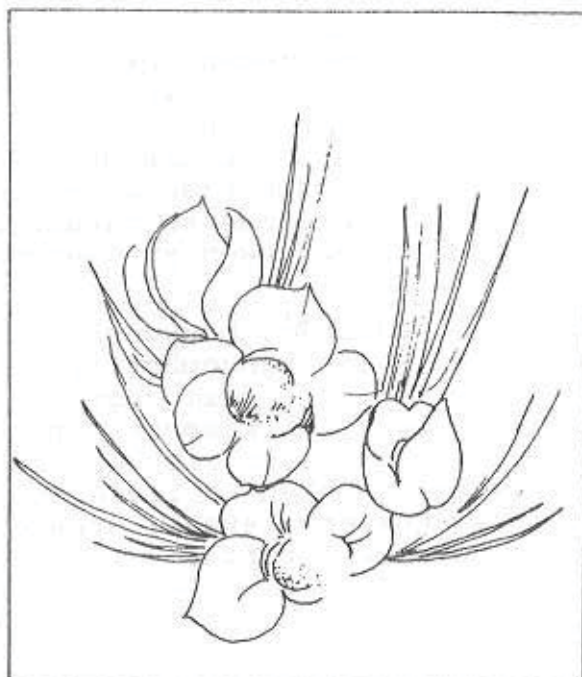
6

HET GRENDOVERSCHRIJDENDE NATUUR- EN MILIEUBEHEER brengt bovendien nog specifieke problemen met zich mee. In een natuurpark als Ardennen-Eifel moet rekening gehouden worden met het veranderende, dikwijls minder gediciplineerde gedrag van toeristen in het buitenland, met verschillende wetten en reglementeringen. Ook zijn er de controle-moeilijkheden van hen die als opdracht hebben ze te doen eerbiedigen.

De typische problemen van de streek waar dit jaar de Natuurbeschermingsdag plaats heeft zijn van tweeërlei aard: de bedreiging van de karakteristieke landschapselementen en de nabijheid van de landsgrens. Wat het eerste facet betreft is een typische bekommernis wel het behoud van de beukenhagen, die zo karakteristiek zijn voor de Hoogvlakte.

Een ander probleem zijn de vacantiedorpen. In enkele nieuwe plaatselijke vestigingen blijven de vacantiegangers vreemdelingen voor de inwoners. Ze brengen zelfs hun mondvoorraad mee en hebben niet de minste betekenis voor de lokale economie: ze leven er als in een ghetto.

Tegenover deze verkeerde vormen van toerisme wil men er een stellen dat gespreid en degelijk geïntegreerd is; dat geen ongunstige weerslag heeft op het natuurlijk milieu en de bewoners, dat de plaatselijke economie weer vers bloed inpompt. Is het niet een van de bedoelingen van natuurparken, gunstige omstandigheden te scheppen voor een symbiotische integratie van het toerisme met de plaatselijke dorpsgemeenschappen, waarbij uiteraard het natuur milieu bewaard en geëerbiedigd wordt. We stellen daarnaast veel hoop op informatie en educatie van de recreant. De vorming en uitstralende actie van natuurgidsen beantwoorden volledig aan deze verwachtingen.

HOE GAAN WE ER NAARTOE

1. Er zullen vanuit verschillende punten in Limburg bussen vertrekken naar Malmédy.
2. Voor elke autobus is er een hoofdverantwoordelijke, die ook de inschrijvingen bundelt.
3. Voor sommige bussen zijn er ook regionale verantwoordelijken, waar je eveneens tijdig kan inschrijven.
4. Inschrijven gebeurt door storting van de opgegeven busonkosten op de voor elke bus aangeduide rekening of via de regionale verantwoordelijke.
Vermelden a.u.b: N.N.D. MALMEDY, X = de plaats van opstappen.
5. In te schrijven vóór 12 september 1982 zodat de regionale verantwoordelijken tijdig hun geld kunnen overmaken.

7

EN WE RIJDEN, EN WE RIJDEN, EN WE RIJDEN...boereknechten, boeremeiden..

Autobus 1: MAASLAND

(v.z.w. Mama en O.V. De Wielawaal Maasland).

Hoofdverantwoordelijke: Marc Stevens, Tivolistraat 3, Dilsen-Lanklaar.
Tel: 011/75.56.52- Rek: 735-3200348-15 t.n.v.
Marc Stevens. Prijs bus: 35 pers. : 300 fr.

Opstapplaatsen: 7.00: Maaseik Bospoort.
7.10: Elen Kruispunt.
7.15: Dilsen Cultureel Centrum.
7.20: Lanklaar Kruispunt.
7.25: Eisdén Markt.
7.30: Gemeentehuis van Maasmechelen.
7.35: Oprit van de E-39.
7.40: Lanaken aan de Kerk.

Autobus 2: NOORD-OOST-LIMBURG

(Wielewaal Bree).

Hoofdverantwoordelijke: Leo Corstjens.
Tel: 011/46.45.16- Rek: 735-2041396-19 t.n.v.
Wielewaal Bree. Prijs bus: 200 fr. Vanaf de
4de persoon van hetzelfde gezin, gratis meegaan

Opstapplaatsen: 7.30 aan de kerk van Molenbeersel.
7.40 aan het oud gemeentehuis van Kinrooi.
7.50 aan het nieuw gemeentehuis van Bree.
8.00 aan de kerk van Bochelt.
8.20 aan de kerk van Peer.
8.30 aan de kerk van Meeuwen.
8.40 aan het stort van Opglabbeek.
8.50 te Genk aan het treinstation.
8.55 te Diepenbeek aan de kerk Lutselus.

Regionale verantwoordelijken:

Cécile Ulenaers voor Natuurgidsen en Isis:
Tel: 011/73.52.79.
Jan Bomans voor Calluna Meeuwen:
Tel: 011/ 46.21.72.

Autobus 3: OPGLABBEEK-AS-GENK.

(Natuurhulpcentrum Opglabbeek, Natuur en Landschap Genk).

Hoofdverantwoordelijke: Jaak Van Ham, Natuur en Landschap Genk,
Weg naar As, 117, Bus 47, Genk.
Tel: 011/35.04.42. Rek: 453-0167181-43 t.n.v.
Natuur en Landschap, Genk, Weg naar As, 117,
bus 47, Genk. Prijs: zie bus 2.

Opstapplaatsen: 8.00 Vogelasiel Opglabbeek.
8.10 aan de kerk van Opglabbeek.
8.15 te As op het Kerkplein.
8.25 te Genk aan het treinstation.

Regionale verantwoordelijken:

Sil Jansen, Natuurhulpcentrum Opglabbeek.
tel: 011/85.49.06.
André Vinken, Natuurvrienden van As.
tel: 011/65.78.71.

8

Autobus 4: WEST- LIMBURG.

(Werkgroep Ecologie Lummen).

Hoofdverantwoordelijke: Guido Huyghens.
Tel: 013/52.22.23. Rek: 455-1060869-28 t.n.v.
Werkgroep Ecologie Lummen, Rekhoven 58, Lummen.
Prijs van de bus: zie bus 2.

Opstapplaatsen: 7.30 aan de kerk van Tessenderlo.
7.40 aan de kerk van Beringen.
7.45 aan de dancing: Wieze Palace.
7.50 te Lummen op het gemeenteplein.
8.00 aan de kerk van Herck-de-Stad.

Regionale verantwoordelijken:

Albert Janssen van Belt Tessenderlo.
tel: 013/66.21.52.
René Stulens van Bero: 011/43.36.89.
Jan Roels, Milieuraad Zolder: 011/53.62.05.
Paul Van Geel, Herker Natuurvrienden:
tel: 013/55.11.31.

Autobus 5: NOORD- EN MIDDEN-LIMBURG.

(Wielewaal Noord en Midden- Limburg.)

Hoofdverantwoordelijke: Eugeen Wellens, Statiestraat, Lommel.
tel: 011/54.40.25. of bij Bert Mertens.
Prijs van de bus: zie bus 2.
Inschrijvingen voor Midden Limburg:
Rek: 235-0112631-21 t.n.v. Wielewaal Midden-
Limburg, Kleine Hemmen, 4, Zonhoven.

Opstapplaatsen: 7.00 bij Eugeen Wellens aan de deur.
7.05 te Lommel Barrier.
7.10 te Overpelt op de houtmolen.
7.15 te Overpelt op de oude Markt.
7.20 te Overpelt, Lindel, aan de kerk.
7.25 te Eksel op de oude Markt onder de bomen.
7.30 te Hechtel aan het Kruispunt.
7.35 te Helchteren aan het Kruispunt.
7.40 te Houthalen aan het gemeentehuis.
7.45 te Zonhoven aan de kerk.
7.50 te Hasselt aan de Kanaalkom.

Regionale verantwoordelijken:

Pol Evers, Wielewaal M.L. 011/21.04.84.
André Deroeck, Natura Limburg: 011/27.82.96.
J.L Gilissen, Groencomitee Hasselt: 011/25.28.32.

Autobus 6: ZUID-LIMBURG.

(Bilzen en omstreken). Prijs van de bus: zie bus 2.

Hoofdverantwoordelijke: Jan Gabriels.

tel: 011/41.34.09. Rek: 001-0853125-86 t.n.v.
Orchis, Romeinse Kassei, 130, Tongeren.

Opstapplaatsen: 7.30 te Munsterbilzen aan de kerk. *volw: 200*
7.35 te Zutendaal aan de kerk. *kind 150*
7.40 te Gellik aan de kerk. *4 betalen*
7.45 te Eigenbilzen aan de kerk. *50 gratis.*
7.55 te Bilzen achter het college.
8.05 te Riemst kruispunt.

Regionale verantwoordelijken:

Jos Bijmens, Orchis: 011/71.58.18.

Roger Schoebben, Leefmilieu Eigenbilzen:

tel: 011/41.31.86.

Koen Demeyer, De Schans te Zutendaal:

tel: 011/35.37.22.

Gerry Vos, Leefmilieu Riemst: 012/45.29.41. 9

Autobus 7: ZUID-LIMBURG.

(Sint Truiden, Borgloon, Tongeren).

Hoofdverantwoordelijke: Annemie Verheyden, Naamse Stwg, 245, St.Truiden.

tel: 011/67.40.60. Rek: 001-0765746-07 t.n.v.

Wielewaal St.Truiden, Naamse Stwg, 245, ST.Trui.

Prijs van de bus: 200 frank.

Opstapplaatsen: 7.30 te St.Truiden aan het Station.

7.40 te Borgloon aan het Stadhuis.

7.50 te Tongeren op de ring bij het klooster Zr;Picpussen

8.00 op de parking van de Oprit A13 te Elderen.

Regionale verantwoordelijken:

P. Fraussen, Tongeren: 012/23.73.36.

R.Palmans, Voeren: 041/76.65.87.

Coördinatie en samenstelling: Willy Peumans, tel: 011/35.41.25.

Dit is een overname uit de Nal-krant toegevoegd aan Erica, 2/82.

DE INRICHTERS.

1. HET NATIONAAL VERBOND VOOR DE NATUURBESCHERMING, VZW..

Dit verbond werd opgericht in 1952 op initiatief van vertegenwoordigers van enkele toen bestaande natuurverenigingen: Ardenne en Gaume, de B.N.V.R., de Vereniging voor Natuur en Stedeschoon, en enkele andere. Hun bondgenootschap was er op gericht hun eisen meer kracht bij te zetten. Het verbond heeft tot doel alle inspanningen van privé-organisaties, die gezamenlijk éénzelfde ideaal nastreven te coördinaren met het oog op de bescherming van de natuur en het landschap, het behoud van het natuurlijk evenwicht en de natuurlijke hulpbronnen, de vrijwaring van de natuurgebieden, de bescherming van de dier- en plantensoorten, de oprichting en de bescherming van de groene zones. Een 50-tal verenigingen uit alle streken van het land zijn thans bij het Verbond aangesloten. Sinds 1953 nam het Verbond het initiatief tot het organiseren van de Nationale Natuurbeschermingsdag.

2. CERCLE CULTUREL MARIE-ANNE LIBERT DE LA REGION DE MALMEDY.

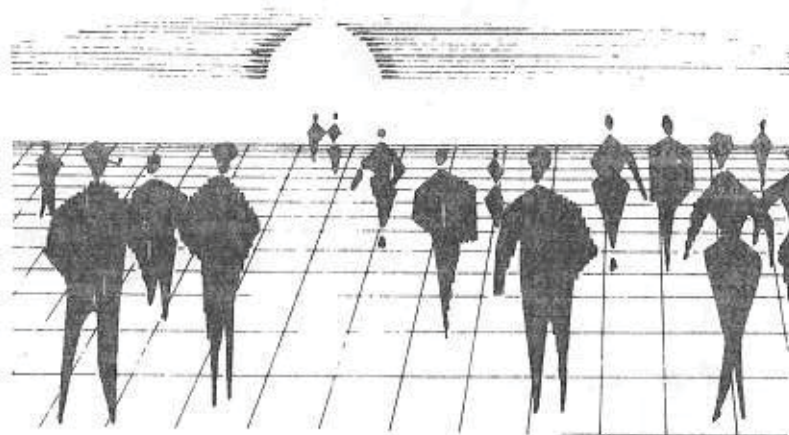
Marie-Anne Libert was een botaniste uit Malmédy met een internationale faam. Geboren in 1782 heeft deze dame door zelfstudie een enorme reputatie opgebouwd op het gebied van de natuurstudie. Haar collecties van planten en mineralen, haar wetenschappelijke werken zijn van uitzonderlijke waarde. Zij stierf in 1865, maar ter nagedachtenis van deze befaamde botaniste, besloten in 1951 een 10-tal mensen met grote belangstelling voor de natuur een kring op te richten onder de benaming: "Cercle Anne-Marie Libert". Deze kring stelt zich tot doel de natuur te bestuderen in al haar aspecten, vooral in de streek van Malmédy.

3. LES AMIS DE LA FAGNE.

Opgericht in 1935 heeft deze vereniging zich tot doel gesteld de bescherming en het beheer van de Hoge Venen te behartigen. De bekroning van hun streven was in 1957 de oprichting van het Dominiaal Natuurreservaat van de Hoge Venen dat in 1964 nog verder werd uitgebreid en dat thans 4000 hectare omvat. Het beheer bestaat hoofdzakelijk in het afstoppen van draineergrachten, kappen van sparrenopslag, opruimen van afval, het instand houden van wandelpaden, enz...

4. AVES- OSTKANTONEN.

Gesticht in 1969 is deze de enige duitstalige vereniging in de natuurbescherming van België. Gestart als zustervereniging van de Wielewaal houdt zij zich naast vogelstudie ook bezig met natuurbescherming in het algemeen.

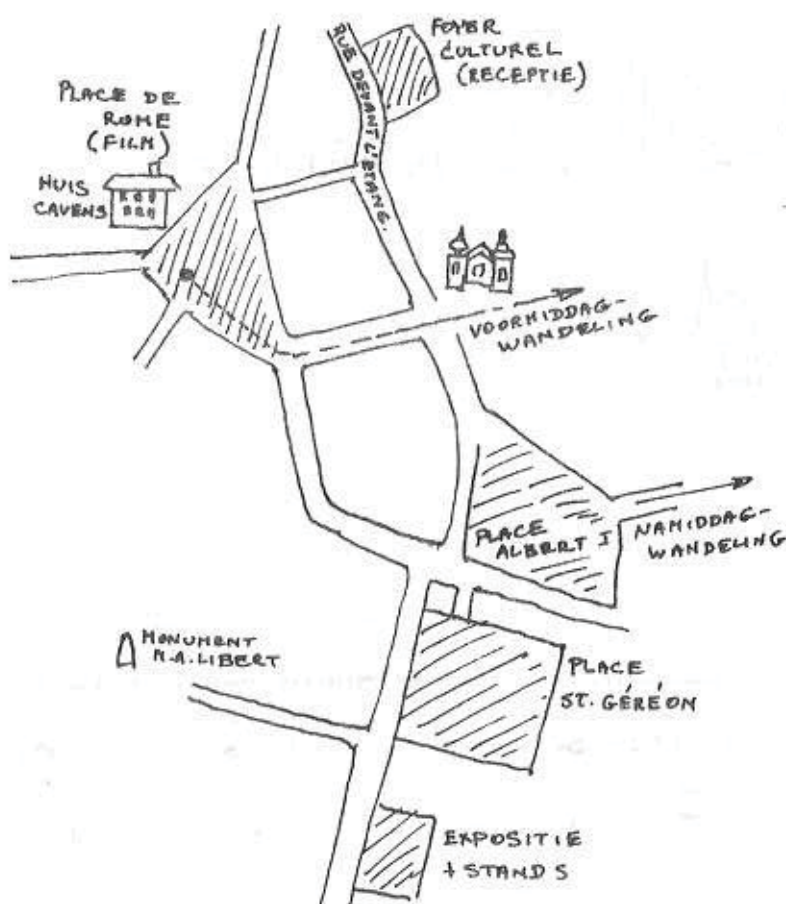

PROGRAMMA

- 9.30 uur: Bijeenkomst op de Place de Rome.
Onthaal van alle deelnemers en overname
van de groepen door de natuurgidsen voor
de morgenwandeling van +- 3 KM over 1,5 uur.
- 12.00 uur: Gemeentelijk Cultureel Centrum:
Tentoonstelling over de streek en over
Marie-Anne Libert.
Huis Cavens, Place de Rome, film:
De Venen en de Natuurreservaten.
Documentatiestands
- 14.00 uur: Officiële plechtigheid op de Place du Marché.
Toespraken door de prominenten.
- 15.00 uur: Namiddagwandeling: zie verder.
- 18.00 uur: Afscheid.

11

PLAN MALMEDY

DE STAD MALMEDY

In 648 stichtte Sint Remaclus, afkomstig van Aquitanie, onder Siegfried 3, Koning van Austrasie, een klooster dat hij Malmundarium noemde. Etymologisch is de naam te zoeken in de ontbossingen en ontginningen van de streek. (Mal = slecht, mundarium = rooien, opruimen).

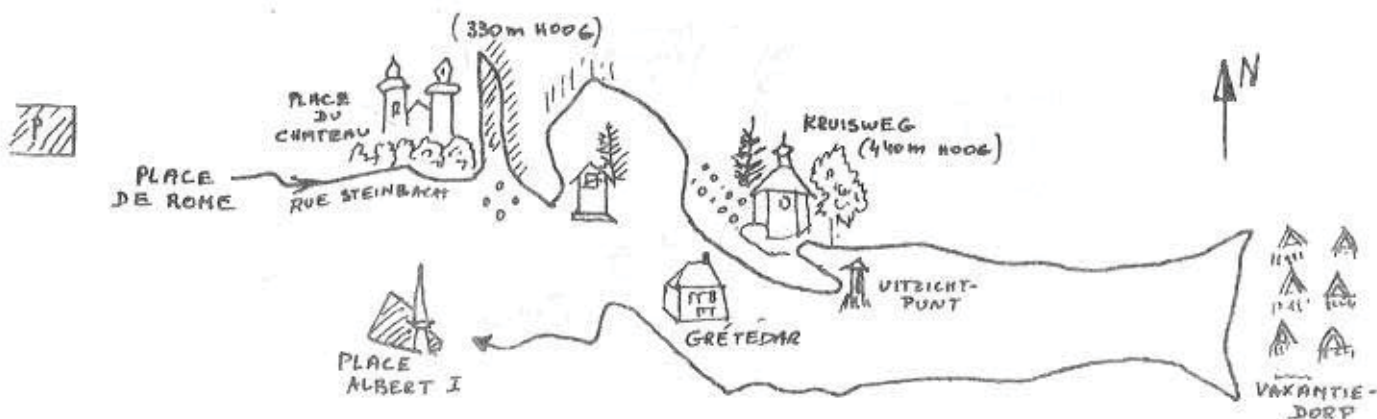
In 650 stichtte Sint Remaclus een tweede klooster te Stavelot en verenigt ze onder één abt. De Frankische koningen schenken aan de abdij de omliggende gronden en dit staatje, dit kerkelijk prinsdom bleef ruim 1000 jaar bestaan.

Het werd bij Frankrijk ingelijfd in 1795 en maakte tot 1814 deel uit van het Franse Departement Ourthe. Het verdrag van Wenen in 1815 scheidt Malmedy van zijn zusterstad Stavelot en lijft het in bij Pruisen, dat op de ze manier beloond werd voor zijn bijstand in de slag van Waterloo.

De grenspalen van toen vindt men nu nog steeds aan de bronnen van de Helle en langs de Fausse Vequée, waar ook het verloofdenkruis staat. Na de eerste wereldoorlog wordt in 1919 Malmedy terug bij België gevoegd. Van 1940 tot 1945 werden de Oostkantons weer bij Duitsland gevoegd. De tweede wereldoorlog, vooral het Von Rundstedt-offensief in de Ardennen, vernielde driekwart van de stad maar na deze oorlog verrees ook Malmedy weer terug uit zijn ruïnes.

Het is een Waalse stad met veel Waalse folklore, dit in tegenstelling met haar zusterstad Eupen in de Oostkantons die een typisch Duits karakter heeft behouden.

VOOR MIDDAG WANDELING

Deze uitstap heeft als doel de kennismaking met een uitzonderlijke geologisch nederzetting in de streek: de PUDDINGSTEEN van Malmedy. (Poudingue de Malmedy). Het betreft een conglomeraat van continentale oorsprong, vermoedelijk uit het perm-tijdperk. De middelste laag die men hier ziet is samengesteld uit kalksteencement waarin de kalksteenkeien overheersen. De aanwezigheid van dit kalksteeneiland in volle Ardennen brengt een voor deze landstreek uitzonderlijke flora mee: wrangwortel, gele helmbloem, witte rapunsel, bergcentauri en vele andere.

De parochiekerk waar men langs wandelt is de vroegere abdijkerk. Het is een basiliek in Lodewijk de vijftiende stijl en werd tussen 1775 en 1784 gebouwd. In haar tweelingtorens met de klokkenspitsen huist een talrijke en lawaaijige kauwenkolonie.

We wandelen verder langs een kruisweg, waarvan de eerste in 1728 werd opgericht. Vanaf een heuveltop heeft men een panoramisch zicht op de Warche-vallei tot aan het plateau van de Hoge Venen. Ook komen we langs een vakantiedorp, een schoolvoorbeeld van slechte inplanting in een natuurlijke omgeving.

NAMIDDAG WANDELING

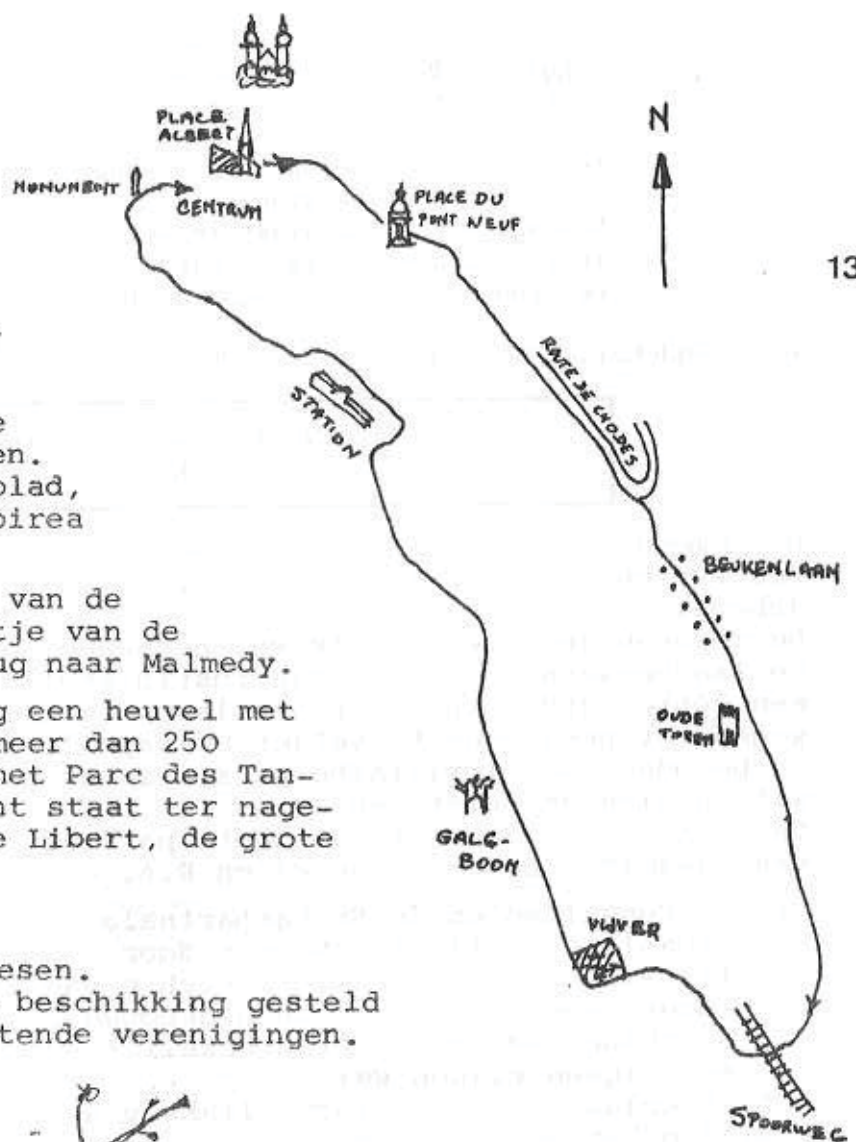
Deze wandeling voert ons naar een gebied met een leisteengebied. De flora is hier ook erg verschillend met deze van de voormiddag. Wilde tijm, kruipbrem en klein wintergroen zijn onder andere aan de beurt. In het dal van de Warchenne, een erg meanderende beek, vinden we de flora van de zure beemden. Denken we aan waterdrieblad, grote pimpinel, moeraspirea en anderen.

Langs de drassige oever van de Nierbach, een bijriviertje van de Warchenne, keren we terug naar Malmédy.

Onderweg passeren we nog een heuvel met een mooi uitzicht, een meer dan 250 jaar oude galgeboom en het Parc des Tanneries, waar een monument staat ter nagedachtenis van Marie-Anne Libert, de grote plantenkundige.

Samenstelling: Theo Dreesen.

Bronnen: Informatie ter beschikking gesteld door de inrichtende verenigingen.

OPROEP NUMMER 5.

Het bestuur sprak de wens uit, dat de panelen die de Werkgroep plaatst op de diverse tentoonstellingen, zouden worden voorzien van een andere aankleding. Inderdaad, door het jarenlange rondzeulen is er nogal een en ander dat te wensen overlaat en dringend aan vernieuwing toe is. Wij zoeken een creatieveling die zich daarmee wil onledig houden. De kosten worden vergoed. Wij vragen dat nu reeds meer dan een jaar, het wordt tijd dat iemand inspringt.

NATUUR EN MONUMENT

Vacantie is voor velen synoniem van weg wezen en dan liefst zover mogelijk. Bepaalde sectoren hebben zich daarop geworpen: geld verdienen heet dat. De crisis heeft echter ook in deze "Pluk-maar-an-branche" toegeslagen en velen werden verplicht het korter bij huis te zoeken. Van de ene kant is dat erg, maar van de andere kant kan dat ook een geluk zijn.

Volgend verhaal bewijst in alle geval dat het mogelijk is en blijft te genieten van "Eigen haard is goud waard". Geld op? Rij zelf! Het kan een tip zijn voor de laatste vacantiedagen. J.L.

EEN TOERISTISCHE FIETSRROUTE UITGEGEVEN DOOR HET GROENCOMITEE HASSELT.

DE HOEVEN- EN KAPELLENROUTE.
+-23 KM

De gemeenten Hasselt en Diepenbeek zijn niet bepaald rijk aan natuurreservaten. Toch bezitten ze hier en daar nog kleine parels natuurschoon.

De moderne leefstrend heeft wel geknaagd aan de oorspronkelijk groene landbouwzone, doch je kan rustig stellen dat onze fietsroute een échte ontdekkingstocht is langs rustige, wellicht nog onbekende wegen met bebloemde hoefetjes en kapellen, langs uitgestrekte velden en beemden. Aan idyllische plekjes is er geen gebrek voor allen die willen zien en luisteren.

Vertrek- en eindpunt is de grote parking van het Cultureel Centrum van Hasselt. L.A. = Linksaf en R.A. = rechtsaf.

Via de Kunstlaan en de St.Katharinalaan rijden we naar het St.Katharinaplein, volledig omgeven door flatgebouwen. Bij K.B. van 11.09.61 werd de nieuwe parochie van St.Katharina opgericht; de modern gotische kerk werd gebouwd in 1961. Waar is de tijd van de "Plankeweide", oorspronkelijk een moerassig terrein? Achtereenvolgens rijden we:

L.A: Nicolaas Cleynertslaan: links v/d kerk a/d publieke telefooncel.

R.A: Jan Van Helmontlaan.

L.A: Singelbeekstraat.

R.A: Maastrichtersteenweg (fietspad oud tracé blijven volgen). De gigantische bouwwerken voor de gedeeltelijke ophoging van de spoorlijn Hasselt-Luik werden onlangs voltooid. Hierdoor konden een vijftal overwegen op Hasselts grondgebied afgeschaft worden. Via een speciale onderdoorgang voor fietsers bereiken we het nieuw tracé van de Maastrichtersteenweg die we onmiddellijk oversteken op de gemarkeerde oversteekplaats voor fietsers.

R.A: Pietelbeekstraat. Links achter een tweetal landhuizen en verdoeken in het groen zien we het kasteel "Ter poorten". De hoeve, een vroeger bezit van de abdij van Herkenrode, is gedeeltelijk verdwenen. In de omgeving van deze hoeve stond lang geleden een galg, gebruikt door het gerecht van Diepenbeek. Het veld in de omgeving droeg de veelzeggende naam "Het droevig spektakel" ter-

wijl ook het rustig kronkelende beekje de naam "Galgenbeek" kreeg toegewezen.

Even verder in de Pietelbeekstraat zien we rechts een merkwaardige dreef van wilde paardekastanjes, die naar het kasteel van de familie Portmans leidt. De keurig gerestaureerde gebouwen dateren van 1767. Frans Ferdinand Portmans, docter in de rechten, vestigde zich als notaris te Hasselt en hield zich actief bezig met politiek. Hij was achtereenvolgens: gemeenteraadslid, provincieraadslid, volksvertegenwoordiger en senator. In 1895 werd hij burgemeester te Hasselt en bleef dit tot 1937. In 1929 werd hij tot de adelstand verheven met de titel van ridder. Het kasteel is thans nog bewoond door zijn erfgenamen. In het mooie park kan je nog enkele kanjers van bomen aantreffen zoals: beuk, eik, pseudo-acacia, tamme kastanje en wilde paardekastanje. Achter het park zie je de gebouwen van het vroegere munitiedepot. Dit militair domein werd door de stad Hasselt aangekocht.

Merkwaardig in de Pietelbeekstraat zijn:

- links: de O.L.Vrouwkapel tussen 2 linden en 2 Italiaanse popels.15
- rechts:het langgevelhoeveke nr.167 de gerestaureerde vierkants-hoeve op nr. 193.

L.A. Rapertingenstraat. Onmiddellijk links is een oud hoeveke herbouwd tot café. Tegen de voorgevel prijkt een groot hoefijzer. Rechts bewonderen we even de woning van C. Houben, bloemist. Kijk eens wet een mooi bebloemde gevel en voortuin.

L.A. Tomstraat: op de hoek van de Rapertingenstraat en de Tomstraat staat nog een landelijke O.L.Vrouwkapel tussen twee linden. Ze werd gebouwd in 1888 ter vervanging van de vroegere scheefgezakte houten kapel.

We volgen even de Tomstraat om dan een eerste landelijk hoekje te bezoeken in de gemeente Diepenbeek.

Rechts in de Keizelstraat in het verlengde van de Tomstraat, zijn vooral de lemen langgevelhoeve's nrs. 139 en 137 opvallend. Hier lijkt de tijd wel blijven stil te staan. De omgeving wordt in de volksmond "Schavernege" genoemd. Typerend zijn vooral de beemden met de canadapopieren. Even verder staan we voor het eerst oog in oog met uitgestrekte velden. Het landschap in de richting van de vallei van de Galgebeek is hier wijds en mooi.

In het uitgestrekte veld aan de rechterkant van de weg bevond zich vroeger een heidense offer- en begraafplaats van 60 bij 70 meter. Deze plaats was afgebakend met grote en kleine stenen. Sommigen werden rond de eeuwwisseling in de grond gelaten. Ze hinderden de landbouwers bij hun werkzaamheden. Andere stenen zijn zowat overal terecht gekomen: voortuin van het Atheneum te Hasselt, schampstenen langs landbouwwegen en overbruggingen van kleine waterlopen. Door luchtfotografie zou men deze begraafplaats nauwkeurig en gemakkelijk kunnen situeren. Reconstructie zou Diepenbeek een monument bezorgen, enig in Europa.

L.A. Keizelvoetweg: deze is onlangs door de gemeente Diepenbeek met kiezel verhard). Het pad is rechts afgeboord met een lange en vrij hoge meidoornhaag, een veilige pleisterplaats voor de vogels. Eigenaardig is ook deaanplant van drie eiken (knoteiken) op precies gelijke afstanden van elkaar. In de eerste eik hangt nog een kapelleke, verdoken in de weelde van klimop.

We naderen nu een holle geasfalteerde weg: Hoogkeizel. Adelaarsvaren en schaduwkruiskruid sieren de berm. De hoeve met huisnummer 50, links van de weg, ligt nog in een oase van rust. De witgekalkte muren, de groen geschilderde deuren, de zwarte lijsten van het

vakwerk, het bakhuis en het uitgebouwde kaasdroogrek doen ons denken aan een lang vervlogen tijd.

Even verder aan de enorme rode beuk van ongeveer 150 jaar oud, staat een vervallen herenhuis, omgeven door een verwilderd park. Links van de weg in een weiland merk je een eenzame plataan.

De beplanting rondom het boerderijtje met huisnummer 34 geeft ons een trouw beeld van de manier waarop vroeger de mensen hun woning beschermden tegen regen en wind. In de middelste omgeving van de woning zie je de volgende bomen en struiken: vlier, hazelaar, haagbeuk, liguster, diverse fruitbomen en wijnrank. Zelfs de okkernotelaar ontbreekt niet. De geur van deze boom houdt bepaalde insecten op afstand.

Nu bereiken we het rustige en wijdse landschap van Pampert. Jammer genoeg zal het weldra opgeofferd worden aan een nieuwe verkaveling. Onder de afgeknotte en witgekalkte paardekastanje kunnen in het Pampertkapelletje met blauwgeschilderde zinken dak, diverse heiligen aanroepen worden, o.a. O.L.Vrouw, het Heilig Paterke van Hasselt en de Heilige Antonius van Padua.

16

R.A. volgen we nog even de Pampertstraat. Voorbij huis nr. 19 en via een smalle veldweg bereiken we de Keizelstraat ter hoogte van de woning met huisnummer 78. Bij slecht weer is het aan te raden de Pampertstraat te blijven volgen en dan de eerste straat rechts te nemen: de Keizelstraat.

Links op dehoek van de Kalverstraat en de Keizelstraat staat de Lievenherenboom. Hoog in een zomereik prijkt nog steeds een roodgeverfde nis met een kruisbeeld als stille getuige van de godsvrucht van weleer.

We slaan nu rechtsaf en komen weldra aan de Keizelkapel, gebouwd en ingewijd in 1946. Vier zitbanken onder wilde paardekastanjenbomen nodigen uit tot een korte verpozing. Het stemmig interieur met een mooi O.L.Vrouw der Armen-beeld biedt plaats aan een 20-tal bezoekers. Een ander merkwaardig en waardevol houten beeld van ST.Hubertus (meer dan 200 jaar oud) werd onlangs door de Nationale Dienst van Monumentenzorg naar veiliger oorden overgebracht.

De grote boerderij links van de weg is de Boschwinning. Even verder staat nog een zeer oude *taxus baccata*.

- L.A. volgen we nu de Tombeveldvoetweg tot aan de Bouquetstraat, waar we rechtsaf draaien in de richting van de brug over de autostrade. Boven op de brug genieten we bij helder weer van mooie vergezichten. Bij onberijdbaarheid van de Tombeveldweg is het beter de Keizelstraat te blijven volgen en dan de eerste straat links te nemen: Tomstraat-brug over de Boudewijnautostrade.

Rechts beneden ligt de Cellebroederswinning, gebouwd in 1751. De naam herinnert aan de Alexianen of Cellebroeders die zich in 17 de 15de eeuw aan de huidige Havermarkt te Hasselt vestigden. Ze waren bekend voor het opbaren en begraven van doden, het verzorgen van zieken en het verrichten van landarbeid.

- L.A. volgen we de Tomstraat. De linkerzijde van de weg is grondgebied Diepenbeek, terwijl de rechterkant bij Hasselt hoort. Links zien we nog even een lemen langgevelhoeveke nr. 3 en even verder een andere gerestaureerde lange hoeve.

Aan de ingangsdeur van de hoeve rechts onder huisnummer 65 prijkt een mooie koperen waterpomp. Wel aanlokkelijk voor antquairs! In de schuur werd nog een balk aangetroffen met het jaartal 1758.

Even voorbij de vierkantshoeve nr. 85 begint de Kruisstraat die we volgen tot aan het kleinste cafeetje van Limburg. Aan het kruispunt rijden we rechtdoor en dan krijgen we voor de tweede maal een gelegenheid een idyllisch hoekje van de gemeente Diepenbeek te ontdekken. Langs de smalle en landelijke betonweg dalen we naar de hoeve Nietelbroek, verbouwd in 1931.

"Broek" duidt hier op een vochtige plaats. De naam van de hoeve wijst ook op de aanwezigheid van netels. Op de plaats waar nu een imposante villa oprijst, bevond zich vóór 1940 de Blokhuis-hoeve. De wegbermen getuigen van een ware botanisch rijkdom.

GROTE WEEGBREE
(GROEN)

Aan de eerste driesprong rijden we linksaf en komen zo in de Wauquezstraat. Toen de gemeente Diepenbeek na de oorlog deze weg wilde verharderen, liepen de kosten om het moerassige gedeelte berijdbaar te maken hoog op. Hier was namelijk een onderdek van breuksteen nodig. De toenmalige eigenaar van Groot-Terherken, een zekere Wauquez, leverde toen een bijdrage van 30.000 frank en aan deze milde schenker heeft de straat haar naam te danken.

Voorheen heette deze weg Duivelstraat. Voorbij de eerste bocht kan je een canadapopulier ontdekken met een maratak. Bevernel, kaardebol, egelskop, speerdistel, sleedoorn, munt en andere diverse planten en kruiden maaken dit oord een klein wandelparadijs.

Rechts van de weg bemerk je de ruïne van de oude hoeve Schattenbroek. Links ligt de hoeve Groot-Terherken. Deze naam vindt waarschijnlijk zijn oorsprong in het feit dat deze hoeve in het watergebied ligt van de Herk.

- L.A. volgen de rustige Houbrichtsstraat tot aan de Tichelerheide-straat waar we opnieuw linksaf draaien. Links van de weg staat de hoeve van Tichelerheide. (Tichelarij). Hier stond vermoedelijk in de Romeinse tijd een villa. De villa's bevonden zich gewoonlijk tegen een helling die naar het Zuiden gericht was, als beschutting tegen de gure noorderwind. Terwijl onze voorouders slechts strooien daken kenden, waren deze villa's reeds bedekt met dakpannen van een speciale vorm. Daar men na verloop van tijd de oorsprong van deze dakpannen niet meer kende, noemde de mensen deze baksels "tichels". Ze gebruikten ze trouwens ook als vloerbekleding. De top van de helling van Tichelerheide is het hoogste punt van Diepenbeek, namelijk 68,75 meter.

18

Langs de weg groeien vooral Amerikaanse eiken. Bij de 1 agere planten bemerken we onderandere egelboterbloem en zandblauwtje.

- Aan het kleine cafeetje rijden we rechtdoor en volgen de Kruisstraat. De geasfalteerde weg gaat over in een betonnen wegdek, we dalen naar de vallei van de Mombeek. Vooraan in de Melkbeekstraat draaien we linksaf en volgen de Mombeekdreef.

De hovenierswoning, de hoeve en het kasteel hebben allen een rijke voorgeschiedenis. Bovendien bestaat er een nauw verband tussen Mombeek, Wimmertingen en Henegouw. Een monumentengids tracht momenteel een boek samen te stellen, waarin zeker nog vele geheimen zullen worden ontsluitd.

De heer van Mombeek was "baanderheer", dit is hoofd van de stedelijke milittie. Een dochter van deze familie, Catherine genaamd, was abdis van Herckenrode van 1702 tot 1725. Een zoon Werner, huwde Mahaud de Westenburg, zuster van Siegfried, aartsbisschop van Keulen (orde van het Heilig Graf). In de oude geschriften vinden we reeds melding van de Heren van Mombeek in 1147. Voorbij het kasteel van Mombeek rijden we langs een mooi gelegen visvijver. Heerlijk is het hier om even halt te houden. Naast de rietkraag merk je vooral wilgen, berken en lisdodde. Bij de watervogels is de blauwe reiger een regelmatige gast.

Aan de tweede bocht staat nog een klein kapelleke tussen twee verschillende variëteiten van lindebomen. We kunnen eventueel tot aan het molenhuis rijden. Het draagt de melding: L. Van Briel Le Havre 1910. In het Rijksarchief werden documenten gevonden, waarin reeds sprake is van deze molen van in de 15de eeuw. Voor de beide toegangsdeuren kan je nog de oude molenstenen zien. De molen was een zogenaamde banmolen, dat wil zeggen dat alle mensen die gronden pachtten van de heer, verplicht waren te laten malen in zijn molen. We keren dan even terug en....

- L.A. volgen we de Molenvoetweg. We kruisen de Luikersteenweg en bereiken zo de Herkerstraat. De nochtans fraaie arbeiderswoningen zullen weldra plaats maken voor grotere villa's. St. Lambrechts-Herk is inderdaad het geliefde woonoord geworden van de kapitaalkrachtigen. In het verlengde van de Herkerstraat ligt de Muntelbeekstraat. Juist voor de zeer keurig gerestaureerde kapel van de Steenberg, anno 1914, slaan we rechtsaf naar de Sasputstraat. Links zie je andermaal een imposante villa nr. 17. Wat een contrast met de gehavende Lievenheer in de meidoornhaag, hier vlak tegenover.

Op de hoek van de Sasputstraat en Kattendansstraat staat een indrukwekkende gerestaureerde hoeve, een vroegere tiendenschuur. Deze hoeve komt reeds voor op een Ferrariskaart gemaakt in de periode 1771-1778, zodat we de absolute zekerheid hebben dat ze meer dan 200 jaar oud is.

19

Tiendenschuur - woonhuis

We slaan dan rechtsaf naar de Sasputvoogdijstraat. Vlak achter de kapel van de familie Vos, gebouwd in 1935, staat nu een electriciteitskabine E.B.E.S N.V. met de vermelding: Levensgevaar! 10.000 volt! Van ruimtelijke Ordening gesproken! Even verder zien we links nog een groengeschilderde langgevelhoeve. Ook de hoevekes nrs. 76 en 74 zijn nog keurig onderhouden.

L.A. komen we in de Seegersveldstraat. Ook deze straat heeft meerdere gebouwen die bewaard bleven. Links is er het hoeveke nr.17 en rechts gaat onze aandacht naar de hoevekes nrs. 6 en 12.

Verder is er de prachtig bebloemde woning nr.14 van de heer Putzeys, reeds meerdere malen laureaat van de wedstrijd voor tuin- en gevelversiering.

Het hoeveke nr.6 is bewoond door de gezusters Pluymers. Eén van hen is hardhorig, maar de andere is welbespraakt. Wellicht wil zij op haar rijkbedbloemd neerhof even onze gids zijn. Zij houdt van bloemen en weet nog heel wat te vertellen over vroegere tijden. 't Is hier werkelijk ideaal om even te verpozen.

VEENMOS

Hoofdelement van de veenvegetatie is het *veenmos*. Men komt het overal tegen in het veengebied en in de omliggende sparrebossen die op turf staan. In de veenplassen vindt men het in dikke tapijten van meters lang.

De kleur varieert van licht groen over donkerder groen naar lichtbruin tot roodachtig. Waar het veel licht krijgt verbleekt het en lijkt het een beetje glazig. Zo'n veenmostapijt, vooral wanneer het een plas toedekt, biedt een echt boeiende aanblik, een beeld dat men bewaart.

VEENMOS EN WATER

22

Veenmos heeft de eigenschap een grote hoeveelheid water te kunnen opvangen, vasthouden en langzaam afgeven aan de diepere lagen van het veen. Dit verklaart waarom zelfs bij langdurige droogte de beekjes van het Hoogveen nog vloeien.

De cellen van het veenmos vormen blaasjes die zelfs in het heetst van de zomer gevuld zijn met water. 100 gr. droog veenmos kan 2 liter water ophouden, dus 20 maal zijn eigen gewicht. Veenmos groeit bovenaan bij en sterft onderaan af. De afgestorven onvergane delen vormen een soort stengel, een bruine sliert die steeds langer wordt. Het veenmostapijt komt dus steeds hoger en hoger. Men merkt dit aan de ronde zonedauw die ieder jaar een nieuw rozet vormt om niet verstikt te worden door het omhooggroeiende veenmos.

Veen is gelijktijdig een vochtig en een droog milieu.

Bij droog weer droogt de bovenste veenmoslaag grotendeels uit. Kleine plantjes met korte stengels en wortels lijden dan watergebrek. Ze kunnen niet bij de diepere natte lagen en evenmin kunnen ze profiteren van het overvloedige water, opgeslagen in de veenmosblaasjes. Deze plantjes hebben zich echter aangepast: door vorm en structuur van de bladeren wordt de verdamping tot een minimum beperkt.

PLANTEN

In de Hoge Venen vindt men de voor onze streken zeldzame planten van boreaal montane oorsprong (zoals berewortel en valkruid), als relikten uit de laatste ijstijd. Daarnaast vinden we echter vooral de typische bewoners van onze heiden en zure moerassen. De verspreiding hangt vooral af van het watergehalte ter plaatse. Men onderscheidt droge heide, vochtige heide en moerassen of veenplassen.

Vele plaatsen worden echt overwoekerd door het *pijpestrootje*. Het vormt de gekende bulten of pollen, tot 70 cm. hoog. Wie hierin ooit terecht kwam, van het goede pad afgeweken, weet wat het betekent "knieën heffen". In die bulten bewaart het pijpestrootje zijn knoppen, waardoor deze bij veenbranden overleven. Het is dus pijpestrootje dat na een veenbrand als eerste weer de kop opsteekt.

Andere grassoorten van het Hoogveen zijn *borstelgras*, *gewone zegge* en *snavelzegge*.

Vanaf begin juni sieren hele kolonies *eenarig wollegras* de veenvlakte.

Een andere wollegrassoort, *veenpluis*, heeft 3 à 5 wolpluizen en komt minder algemeen voor, wel in randzones van plassen.

Wilde narcissen, soms met honderden bijeen, sieren in mei de veenranden.

Een fraai bloempje, de *zevenster* komt in ons land alleen voor in de Hoge Venen. Het werd dan ook uitverkozen als embleem van het natuurreservaat. Men ziet het vaak afgebeeld.

In het veenheidegebied vinden we *struikheide* en *dopheide*.

Kraaiheide is eerder zeldzaam, behalve in Fagne de Clefay (ten N-O van Fagne Walonne), waar een hele nederzetting te vinden is.

Lavendelheide, heel fraai, is een typische veenplant, te zoeken tussen het veenmos. Hetzelfde geldt voor de *veenbes*, een klein struikje met fijne, liggende en kruipende stengel.

Blauwe bosbes, alhoewel niet typisch voor de venen, komt algemeen voor.

De *rode bosbes* of de "*airelle*", ook *vossebes* genoemd, vindt men op de droogste plaatsen. De bes is helrood en de blaadjes blijven groen in de winter.

Zeldzaam voor onze streken is de *rijsbes*; men vindt ze alleen boven de 500 m. hoogtelijn. De bes is zwartblauw en heeft kleurloos sap.

Berewortel, een typische plant van de vochtige veenheide, staat soms in dichte drommen bijeen.

Door overdreven pluk zeldzaam geworden, nu beschermd, is *valkruid* of *wolverlei*.

Bij planten die een voorliefde hebben voor het zeer natte milieu, nabij bronnen, in en nabij veenplassen, vermelden we *beenbreek*, soms in hele kolonies. In die omgeving vind je *waterdrieblad*, dikwijls samen met *moerasviooltje*. *Ronde zonnedauw* vind je het gemakkelijkst als het ligt te zonnebaden in een met veenmos toegedekte plas.

Waar je *wateraardbei* vindt, tref je dikwijls ook *knikkend nagelkruid* aan.

Moeraswalstro valt op bij elke wandeling en *tormentil* zie je zowat overal.

Pitrus staat aan de rand van plassen. *Klokjesgentiaan* zoek je in de vochtige heide tussen pijpestrootje. Je vindt het nog laat in september.

Veenbies, *rietgras* en *witte snavelbies* zie je op zeer vochtige plaatsen en tussen het veenmos. Ook *dotterbloem*, *wederik* en *engelwortel* staan graag goed nat.

De *gevlekte orchis* tenslotte dient gezocht in de natte heide.

Van de tot hiertoe vermelde planten zijn de volgende volledig beschermd:

ronde zonnedauw, klokjesgentiaan en valkruid;

gedeeltelijk beschermd: zevenster, dopheide, waterdrieblad en gevlekte orchis.

Volledig beschermd is ook de *jeneverbes*. Men vindt er een groot aantal bijeen 100 m. ten N. van Croix des Planerêces, links van de weg.

(Croix des Planerêces bevindt zich 800 m. ten N. van Ferme Libert).

Wie tijdens een wandeling het natuurreservaat verlaat, kan zijn plantenzoektocht verderzetten in de omliggende bossen en weiden, in brandgrachten en langs wegboorden. Ook daar zijn enkele beschermde planten te vinden : peperboompje, plataanbladige ranonkel, bergcentaurie, de stekende, de grote en de plompe wolfsklauw.

Volledigheidshalve en ten gerieve van de geïnteresseerde lezer doen we hieronder opsomming van wat zoal kan tegengekomen worden :

moerasstruisgras
gewoon struisgras
meelbes
bereklaauw
adderwortel
dubbelloof
maanvaren
sporkehout
duinriet
gewoon sterrekroos
smele
bochtige smele
zwart knoepkruid
wilde kamperfoelie
kale jonker
vingerhoedskruid
smalle stekelvaren
wilgeroosje
moerasbasterdwederik
adelaarsvaren
wijffjesvaren
framboos
hennepnetel
pijlbrem
stekelbrem
gewone brem

kruipbrem
bosooievaarsbek
valse salie
zachte witbol
witbol
hulst
sterzegge
draadzegge
witte veldbies
ruige veldbies
dalkruid
lelietje-der-dalen
grote brandnetel
veldzuring
liggende vleugeltjesbloem
gewone vleugeltjesbloem
bospaardestaart
schaafstro
blauwe razunpel
moerasspirea
kransbladige salomonszegel
boskruiskruid
guldenroede
moerasmuur
blauwe knoop
witte klaverzuring

EEN BLOEMPJE VOOR U
RIK, MAAR OOK VOOR LEEN!

In een volgende aflevering vertellen we wat over bomen en bossen en geven daarbij enkele tips voor fijne, kleurrijke herfstwandelingen. Heb je de kaarten al ?

30 juni 1982

Rik Schuyten.

op de valreep

BEHEERSWERKEN ZWARTE BEEKVALLEI TE KOERSELKAPEL.

Materiaal ter plaatse. Samenkomsten 9 uur en 13 uur.

Data: Juli: 1,3,6,13,15,17,20,22,27,29.

augustus: 3,5,7,10,12,17,19,21,24,26.

EEN BEETJE SARCASME IN DE VERKEERDE WERELD VAN DE KLEINE MAN.

Er was eens een krokodil die een oplossing zocht voor de door haar veronderstelde teloorgang van de maatschappij. Hij wilde daar bewust iets aan doen en porde iedereen aan met de leuze: Kleinen der aarde, verenig U!!!!!!

De tijger sprak hijaan: steunt gij de partij voor de kleine man? Ach zei de tijger, hoe kan dat nou, ik heb mijn uiterlijk tegen. Ik, mijn vrouw en mijn kinderen, we lopen allen met een dure bontjas aan. En dat past toch niet in partij van de kleine man. Daar was inderdaad niet aan te tornen.

De olifant sprak hij aan: steunt gij de partij voor de kleine man? Ach zei de olifant, hoe kan dat nou, ik heb mijn uiterlijk tegen. Ik, mijn vrouw en mijn kinderen, wij leven allemaal op grote voet en dat gaat toch niet op in de partij voor de kleine man. En daar was inderdaad geen speld tussen te krijgen.

De neushoorn sprak hij aan: steunt gij de partij voor de kleine man? Ach zei de neushoorn, hoe kan dat nou, ik heb mijn uiterlijk tegen. Ik, mijn vrouw en mijn kinderen, wij bewegen ons op een te groot-schalig niveau en dat is toch niet gebruikelijk in de partij van de kleine man. En ook dat was eigenlijk meer dan waar.

De giraffe sprak hij aan: steunt gij de partij voor de kleine man? Ach zei de giraffe, hoe kan dat nou, ik heb mijn uiterlijk tegen. Ik, mijn vrouw en mijn kinderen verwijlen altijd in hogere regionen en leven met ons hoofd in delucht en dat nemen ze niet in de partij voor de kleine man. En waar was het!

Ontgoocheld wendde de krokodil zich af. Als de groten niet willen meedoen, dacht hij, dan wend ik mij tot de kleinen.

De koekoek sprak hij aan: steunt gij de partij voor de kleine man? Ach sprak de koekoek, hoe kan dat nou, ik heb mijn uiterlijk tegen. Ik leef er maar op, heb dagelijks een andere vrouw en laat mijn kinderen grootbrengen door mijn geburen en dat wordt mij zwaar aangerekend. En inderdaad, zo heel fraai was dat niet.

De slak sprak hij aan: steunt gij de partij van de kleine man? Ach zei de slak, hoe kan dat nou, ik heb mijn uiterlijk tegen. Ik, mijn vrouw en mijn kinderen, wij hebben allen ons eigen huis en daar wordt maar met jalouzie naar gekeken in de partij van de kleine man. En inderdaad, men benijdt wel het resultaat maar de moeite die daarvoor nodig is wordt niet gerekend.

Totaal de kluts kwijt maakte de krokodil haar beklag bij de andere dieren.

Ach riepen ze allen in koor, hoe kan dat nou, ge hebt uw uiterlijk tegen. Niemand wil met u te doen hebben want gij, uw vrouw en uw kinderen, gij hebt allemaal een te grote bek, ge zijt te opdringerig met uw ideologie. En daar vindt gij geen gehoor voor in de partij voor de kleine man.

En zo bleef bij gebrek aan saamenhorigheid de toestand zoals hij was alhoewel het gebrek naar elkander te luisteren eigenlijk aan de basis lag van het onbegrip.

IN DE KRANS DER SEIZOENEN

ZOMERLEVEN.

Zichtbaar het zwanger worden van akkers,
het geduldig verhaal van gerst en graan
de zon ronkend in een lucht van lei.

Zwanen zinken in de vijver,
herhalen het refrein van water.

In iedere bloem schuilt een gedicht,
een bericht voor later.

De middag brandt in de boerderijen,
wolken weiden en vijvers.

Een leeuwerik duikt onder het spiegervlak
van de tijd: stilte bevriest het koortsig lied

En ik, toondichter van het licht,
zet heimwee en droefenis in treurig wit.

Wanhoop verschiert in vlammend koloriet.

Nu de ondergaande zon de zomer vleeckleurig verwoordt
de spraakkunst uit de sparren is geweken,
vervloeit ik in de schemer.

Achter de hagen het vezelen van varens,
het oproer van hommels en hoenders,

Verzegeld de omloop in het huis,
het woordenspel en de gebaren.

Herfst sluimert onder de huid.

CHRISTIAAN GERMONPRE

JONG GELEERD OUD GEDAAN

JAARVERGADERING ²

Een probleem, dat zich de laatste jaren meer en meer manifesteert, is het toenemende geweld, een tendens die wel eens het gevolg zou kunnen zijn van overbevolking, consumptie en toenemende werkloosheid. Misschien kan de jeugdeducatie op basis van respect voor de natuur daar een oplossing aan geven.

Daarom zijn we gelukkig vast te stellen dat in het onderwijs evolutie in die zin bestaat. Vele leerkrachten willen immers creatief werken in die richting en tegemoet komen aan het verlangen naar begrip van alles wat zich in de natuur afspeelt.

Er bestaat dan ook grote behoefte en vraag naar het hoe en het wat inzake begeleiding van jongeren in klasverband. Dit probleem was punt 2, dat in beperkte zin werd bediscussieerd op de jaarvergadering die in januari jongstleden doorging in Aldenbiezen. We nemen dan ook met heel veel dank kennis van het alternatief dat daarvan het resultaat was. J.L.

2. NATUURBELEVING EN -ONTDEKKING OP DE BASISCHOOL. HET KAN.....

In het kader van de specifieke doelstellingen van een basisschool wordt tegenwoordig regelmatig de klemtoon gelegd op het maken van leerwandelingen. Gebruik makende van deze mogelijkheid tot het inrichten van deze wandelingen kan de volgende werkwijze gevolgd worden voor het doen van natuurwandelingen.

VERRE VOORBEREIDING.

Met het schoolteam kan men per jaar of per leerjaar een jaarplanning opmaken voor wat betreft de natuurwandelingen.

Voorbeeld:

1ste leerjaar: een viertal seizoenswandelingen.

2de leerjaar: een viertal seizoenswandelingen.

3de leerjaar: een viertal seizoenswandelingen.

N.B. deze seizoenswandelingen staan specifiek in het kader van de lessen werkelijkheidsonderricht (W.O.).

4de leerjaar: een vijftal wandelingen:

a. paddestoelentocht in de herfst

b. het wintert;

c. bomen in bloei in de lente;

d. het bos;

e. ontdekkingstocht in de vorm van een speurtocht.

5de leerjaar: een vijftal wandelingen aangepast aan de themata die binnen de leerstof natuurkennis behandeld worden. Voorbeelden: het bos; de weide; sloot en plas, de vijver.....

6de leerjaar: hier houden we dezelfde werkwijze aan als in het 5de

althoewel we daar reeds enkele fundamentele ecologische relaties leggen zoals de voedselkringloop, de voedselpiramide, de biotopen, enz...

In die verre voorbereiding wordt met de leerkrachten van desbetreffende klassen of graden aan deze wandelingen inhoud en mogelijke verwerking gegeven.

Wij willen hier in kort bestek een tweetal voorbeelden geven:

A. Herfstwandeling voor het eerste leerjaar:

-Duur: ongeveer 60 minuten.

-Inhoud: observeren van bladval;
vogels vertrekken naar vreemde landen;
paddestoelen;
wat doet de landbouwer?
fruitoogst;

-Verwerking in de klas waarbij de mogelijkheden aan te vullen zijn in functie van de creativiteit van desbetreffende leerkracht:

1. Klasgesprek: wat zagen we? Vertellessen, poppenkast.
2. Zang of voordracht: herfstliedje, voordrachtstukken.
3. Met vingerverf een boom in de herfst uitbeelden op tekenpapier.
4. Met gevallen blaren collages maken: een boom, enz...
5.

B. Paddestoelentocht voor het zesde leerjaar:

-Duur: een namiddag.

-Inhoud: Wat is een paddestoel? Plant, vruchtlichaam, enz...

Soorten: plaatjes-, buisjes-, enz...

Bouw van de paddestoel: delendeterminatie.

Nut van de paddestoelen als opruimers.

Ontwikkeling van spore tot nieuwe paddestoel.

Varia: op de wandeling voor het zesde leerjaar mogen natuurlijk ook andere aspecten aangehaald worden.

We denken aan de galappels, aan de problemen in verband met herbiciden, insecticiden en hun gevolgen op de paddestoelen.

Sta er bij stil en geef uitleg, de leerlingen zijn op de leeftijd uiterst leergierig en ontdekken veel.

-Verwerking:

Op tekenblad de paddestoelen zo nauwkeurig mogelijk weer-
geven: verschillende technieken zijn daarvoor mogelijk.

Steloefening: sprookje opstellen en naar voor brengen.

Natuurkennisles:

- a. Instructie: bepaling, soorten, ontwikkeling, nut, milieu, enz....
- b. Verwerking: invuloefening op stencil.

Dit waren slechts een tweetal voorbeelden van mogelijke wandelingen met inhoud en eventuele verwerking. Let vooral op: laat de leerlingen hun leergierigheid en ontdekkingsdrift botvieren. Iedere vraag is voor hen belangrijk.

Maak het niet te moeilijk.

Sta stil bij toevallige waarnemingen, ook al past het niet onmiddellijk in de lesvoorbereiding of bij het aangesneden onderwerp.

Maak zeker gebruik van loupe, vergrootglas,....

Laat de leerlingen uit de plaatselijke openbare bibliotheek determinatiewerkjes meebrengen.

ONMIDDELIJKE VOORBEREIDING.

De wandeling zelf enkele dagen van te voren even verkennen, eventueel

nota's nemen zodat je niet voor te grote verrassingen komt te staan. Houd bij de inhoud die je aan de natuur-leerwandeling geeft steeds rekening met het leerplan (is nogal ruim voor natuurkennis en werkelijkheidsonderricht) en met de moeilijkheidsgraad. Wil niet té veel aanbrengen in één leerwandeling (uit ervaring weten we dat dan juist minder blijft beklijven). Indien je eigen natuurkennis te gering is, schaam je niet beroep te doen op collega's of op mensen die veel tijd aan de natuur spenderen.

DE WANDELING ZELF.

- Bij de eerste maal: maak afspraken met de leelingen.
 1. Bij hand opsteken...iedereen stil en aandachtig.
 2. Maak een halve kring rond je...kleinsten van voor.
 3. Ogen, oren, handen, neus en smaakorgaan gebruiken waar mogelijk.
 4. Kinderen zelf vragen laten stellen.
- Laat goed waarnemen (loupe, vergrootglas,...)
- Geef dan een weinig, maar overzichtelijke uitleg.
- Laat leerlingen zelf opzoeken, vooral in de derde graad.
- Houd ook eens een stilmoment. Laat de leerlingen precies dan noteren wat ze allemaal aan geluiden waarnemen.
- Voed hen milieubewust op. Breng alternatieven aan bij schendingen.
- Leer hen de natuur bewonderen: leg de nadruk op het ondergeschikt zijn van de mens aan het geheel.

BOS, SNEEUW, ZEE, OCEAANKLASSEN.

De laatste jaren worden in ons land regelmatig één van deze typen open-luchtklassen binnen het schooljaar ingericht. Het is vanzelfsprekend dat er binnen deze 10 tot soms wel 14 daagse periode kansen voor het grijpen liggen om aan natuureducatie in de ruimste zin van het woord te werken. Door middel van een voorbeeld uit onze ervaring geven we weer een mogelijke werkwijze aan.

- Bosklassen in de Ardennen voor het 6de leerjaar. Tijdstip: op het einde van juni na de kantonale of interdiocesane proefwerken.
- Iedere voormiddag hebben de leerlingen keuzeactiviteiten, waaronder ook de natuur. Op die 10 dagen kwamen de volgende keuzemogelijkheden aan bod wat betreft de natuur:
 - dorpsexploratie met omgevingsverkenning.
 - kruidentocht met het maken van enkele soorten thee.
 - speutocht.
 - werken met determinatiewerken.
 - daguitstap Hoge Venen.
 - sport en speldag.
 - orientatie in de natuur: kaartlezen, zonnewijzer, groen-kant van de bomen, enz....
 - andere daguitstap.
 - andere speurtocht.
 - heenreis door de landschappen.
 - In de namiddag waren er meestal sportactiviteiten.

Belangrijke aanmerking: gezien het tijdstip van deze bosklassen werd er door de inspectie oogluikend toegezien dat de vakken wiskunde en taal bij voorbeeld wat minder aan bod kwamen.

Bij een bosklasse die we meemaakten onmiddellijk na de Paasvacantie, moest er in de voormiddag echte lessen in taal en rekenen voorzien worden.

Veel succes bij de opvoeding van onze natuurminnende jeugd!!!

Jaak Geelen, Maaseik.

KINDERBEGELEIDING ²

Op de algemene vergadering van Nal, hoorden we van Jos Bijnens hoe ze bij Orchis hadden gewerkt aan de opvoeding van de jeugd tot milieubewuste mensen. Wij vroegen hem dit verslag voor ons op papier te zetten. Hierna ontvingen we van Erna Vandoren volgende bijdrage waarvoor onze hartelijke dank. J.L.

NATUUREDUCATIE.....EEN NOODZAAK.

Even in het kort geschetst...

DE GROEI van de Werkgroep "Natuureducatie" Orchis, vzw.

In september 1980 kreeg Orchis een eerste mogelijkheid tot het uitvoeren van een educatief project. Enkele basisscholen van Lanaken wensten een aantal wandelingen uit te voeren onder begeleiding. In allerijl werd toen een werkboekje opgesteld en gidsen gezocht. Deze wandelingen vonden plaats in het Pietersheim te Lanaken onder begeleiding van gidsen met gebruik van de werkboekjes. Buiten de werkbladen die in de school zelf gedrukt werden, was het hele project kosteloos aangeboden aan de scholen.

Uit deze eerste succesvolle actie én de duidelijke voelbare nood aan soortgelijke initiatieven werd in december 1980 de Werkgroep "Natuureducatie" opgericht, bestaande uit 3 B.T.K-ers en een aantal vrijwillige medewerkers. Deze werkgroep heeft tot taak educatieve projecten voor jongeren uit te werken en educatief materiaal te verschaffen aan scholen in Zuid-Limburg en Maasland. Bij deze projecten wordt vooral gedacht aan het Basisonderwijs.

DE PRACTISCHE UITWERKING VAN DEZE NATUUREDUCATIEVE PROJECTEN.

Dergelijke projecten worden uitgewerkt:

- op aanvraag van: leefmilieugroepen,
scholen: inspecties, directies, leerkrachten...
- op initiatief van de Werkgroep zelf.

Na een aantal natuurwandelingen met de Werkgroep, de aanvragers van het project en de plaatselijke milieugroepen ter kennismaking met het natuurgebied wordt gezocht naar een geschikte wandelroute.

Deze wordt bij voorkeur uitgestippeld in een randgebied en bovendien in de nabije omgeving van de groepen waarvoor het project aanvankelijk bestemd is. Dit om verstoring van wetenschappelijk erg waardevolle gebieden te voorkomen en de randgebieden een educatieve betekenis en meer bekendheid te geven, zodat ze gemakkelijker behouden blijven. Eveneens om de vervoerkosten voor de excursiedeelnemers te beperken.

Hierbij tracht de wandelroute steeds een weerspiegeling te zijn van de verschillende levensgemeenschappen die karakteristiek zijn voor de hele omgeving.

Eéns de wandelroute vastgelegd, start de eigenlijke practische uitwerking van het project:

- rondzendbrief ter kennisgeving van het project;
- telefonische afspraken met deelnemende groepen i.v.m:
 - werkbladen;
 - onkosten;
 - organisatie van de excursie zelf: datum, uur, vervoer;
 - groepen, gidsen....
- contacteren van de gidsen;
- schriftelijk vastleggen van de telefonische afspraken met de deelnemende groepen en gidsen, dit om misverstanden uit de weg te ruimen. Eveneens wordt hierbij een plan gevoegd waarop de

wandelroute wordt aangeduid en de plaats van samenkomst is vermeld.

- De gidsen worden hierbij ook uitgenodigd op een voorbereidende wandeling.
- De werkbladen worden ondertussen samengesteld.
- Afspraken worden gemaakt i.v.m. het drukken van deze werkbladen. Het drukken gebeurt door:
 - de scholen zelf;
 - de gemeente (bij gemeentescholen);
 - leefmilieugroepen;
 - drukkerij.

Deze werkwijze gebeurt steeds in afspraak met de deelnemende scholen. Er wordt steeds vooropgesteld dat de scholen zelf de drukkosten dragen of hiervoor een oplossing zoeken indien dit niet mogelijk is.

- Verspreiding van de werkbladen met vermelding van mogelijke voorbereiding op de wandelingen en de naverwerking.
- Het doornemen van bepaalde basisbegrippen zoals:
 - korte studie van de plant;
 - inkleuren van de kaarten;
 - aanduiden van de wandelwegen;
 - eventuele afspraken i.v.m. mee te brengen materiaal om bepaalde proeven op het terrein zelf uit te voeren.
- Geleide natuurwandelingen.
- Polen naar reacties, kritieken van leerlingen, leerkrachten, directies, leefmilieugroepen en andere betrokkenen.

REEDS UITGEWERKTE PROJECTEN.

- "Pietersheimbos" te Lanaken, uitgewerkt voor het Lager Onderwijs.
- "Het Kempisch Plateau" te Maasmechelen, uitgewerkt als hele- en halvedagexcursies voor leerlingen van het Lager Secundair Onderwijs.
- "De Beukenberg": voorjaarsexcursie te Tongeren voor leerlingen van het Lager Onderwijs en het Lager Secundair Onderwijs.
- "De Hoefaart": najaarsexcursie te Eigenbilzen-Gellik, geschikt voor leerlingen van het Lager Secundair Onderwijs en het Hoger Secundair Onderwijs.
- "Het Plateau van Caestert": voor- en najaarswandeling uitgewerkt voor leerlingen van het Lager Onderwijs en het Lager Secundair Onderwijs.
- "De Katteberg" te Bilzen: voorjaarswandeling voor leerlingen van het Lager Secundair Onderwijs en het Lager Onderwijs.
- "Zutendaal": idem.

Het betreft dus meestal halvedagexcursies met begeleidende werkbladen voor leerlingen en leerkrachten. Heledagexcursies raden wij persoonlijk niet aan voor kinderen van het Lager Onderwijs omdat deze leeftijdsgroep het na een twee- à drietal uren het moeilijk krijgt om zich te concentreren/ Ideaal is misschien wel deze wandelingen te koppelen aan halvedagsbeheerswerken in een of ander reservaat.

De schematische weergave van de opbouw van de werkbladen wordt best zoveel mogelijk vakoverkoepelend opgesteld met hierbij bij voorbeeld een korte studie van de plant, een kaartstudie, een weergave van de verschillende levensgemeenschappen, de typische voor- en najaarsaspecten, enz.....

BEVINDINGEN EN TOEKOSTPERSPECTIEVEN.

Met de opgedane ervaringen van de voorbije projecten is de Werkgroep nu dringend aan een evaluatie toe. Samen met leerkrachten, directies, inspecties, gidsen en andere bestaande natuureducatieve werkgroepen moet hoognodig van ideeën gewisseld worden. Dit om onze werking een zekere bestendigheid te geven.

32 Gezien de vele aanvragen voor de uitvoering van natuureducatieve projecten moet gezocht worden naar een werking die wij in de toekomst kunnen blijven realiseren. Tot hiertoe stond de Werkgroep volledig zélf in voor de hele organisatie van de projecten. Willen wij ervoor zorgen dat de projecten in de verschillende natuurgebieden niet éénmalig blijven en willen wij bovendien méér scholen, méér mensen bereiken, dan moeten wij onze werking verruimen en streven naar een overheveling van een aantal taken naar een aantal andere personen toe zoals: leefmilieugroepen, inspectie, directie, en zeker naar een stimulatie van de leerkrachten zelf. Het uiteindelijk doel van deze projecten is trouwens dat na verloop van tijd de leerkrachten vertrouwd geraken met de organisatie en uitwerking ervan en dat zij er toe komen zelf initiatieven te nemen.

Er moet dus gewerkt worden aan:

- bewustmaking en natuureducatie naar de leerkrachten en directies toe. Er bestaat duidelijk een drempelvrees bij het onderwijzend personeel bij gebrek aan voldoende kennis. Hierop moet zeker worden ingespeeld door bij voorbeeld het organiseren van mini-natuurcursussen voor leerkrachten, het inrichten van natuurwandelingen voor leerkrachten, liefst in de nabije omgeving van de school en doorheen de verschillende seizoenen.

Vele leerkrachten en directies zijn geïnteresseerd of zelfs gemotiveerd, maar missen ergens een steun bij het organiseren van projecten. Daarom:

- is een betere coördinatie van de verschillende bestaande natuureducatieve werkgroepen en een bredere bekendmaking van onze werking hoognodig. Dit kan door:
 - gezamenlijk opzetten van projecten;
 - uitnodigen van reporters bij de projectuitvoering;
 - naar buiten komen als één groep: betrek dus zoveel mogelijk de bestaande plaatselijke milieugroepen in de organisatie van de projecten.
- bij de overheveling van de taken en een stimulatie van de leerkrachten hopen wij dat in de toekomst wat meer tijd en ruimte voor de Werkgroepen vrijkomt om zich te wijden aan de uitwerking van een volwaardig natuurcentrum waarop men steeds beroep kan doen. Dit wil zeggen: een natuurcentrum waar naast het organiseren van wandelingen in de natuur met begeleidende werkbladen ook kan gezorgd worden voor:
 - de combinatie van natuurwandelingen met beheerswerken;
 - organiseren van diavoorstellingen, tentoonstellingen, natuurwerkkampen, projectweken in scholen of verenigingen;
 - oprichting van een soort uitleencentrum voor didactisch materiaal, enz....

U ziet het, hier is nog een belangrijke taak voor ieder van ons weggelegd. Langs deze weg doen wij daarom beroep op natuurgidsen, geïnteresseerden, natuureducatieve werkgroepen, leefmilieugroepen, verenigingen,...om ervaringen, ideeën uit te wisselen en zo te komen tot een nauwere samenwerking.

NUTTIGE ADRESSEN.

Voor méér inlichtingen gelieve men contact op te nemen met:

Werkgroep Natuureducatie Orchis, vzw,
Populierenlaan, 30,
3620 REKEM-Lanaken.
Telefoon: 011/71.44.44.

of men kan ook contact opnemen met :

Jos Bijnens, Zilverdennenlaan, 37, 3762 GELLIK-Lanaken. 011/71.58.18.

Uolwassenenbegeleiding

Het verslag of het jaaroverzicht dat nu volgt, antwoordt letterlijk op de vraag die in de titel wordt gesteld. We kunnen zelfs stellen dat hieruit een reeks modelwandelingen kunnen worden gepuurd. De tekst wordt dan ook opgedragen aan allen die bereid zijn zich in hun vak als natuurgids te vervolmaken of te verbeteren: de jongen en de ouden, de nieuwen en de gevorderden. Dank u, Maurits Boiten, voor dit werk, voor deze poging natuur en cultuur te combineren tot dat wenselijk geheel dat als ideaal kan voorop gesteld worden.

J.L.

HOE DE GEMEENSCHAP BIJ ONZE WANDELINGEN BETREKKEN?

Met het doel de natuurwandeling te propageren werd einde 1979 in de parochie Rapertingen (Hasselt) een kleine werkgroep opgericht. Dit comitee bestaat slechts uit 4 personen. Wij hebben geen statuten en ook geen nauwkeurig omschreven doelstellingen. Wij trachten enkel de mensen een stapje dichterbij de natuur te brengen. Samen willen wij hen de wonderbare samenhang in de natuur leren ontdekken. Wij willen bij hen de gaven van bewondering en waardering helpen ontwikkelen om ten slotte over te gaan tot het bijbrengen van een grondiger kennis en de inzet voor een doelmatiger bescherming.

Samen speuren wij regelmatig in de ons omgevende groene ruimte naar wat nog aanwezig is om dat dan te inventariseren en ook wel met de camera vast te leggen.

Ons opzet is vooral onze mensen duidelijk te maken dat wij alles op alles moeten zetten om verdere teruggang te verhinderen. Wij willen hen leren zien, hen de vergeten hoekjes helpen ontdekken langs beek en berm, in bos en park, in beemden en op de ruige plaatsen.

Toch hebben wij gemaand dat wij het landschap in zijn geheel moeten bekijken met inbegrip van kastelen en hoeven, van molens en kapellen. Is het geen wonder dat in onze tijd de idee tot het inrichten van parklandschappen onderwerp van de gesprekken is?

Wat specifiek onze eigen omgeving betreft, kunnen wij ons zeker de bedenking maken: "Hoe zou het landschap er uit gezien hebben zonder de aanwezigheid van kastelen en parken?"

Wij stellen het begrip "natuur" dan ook ruimer. Wij willen fauna en flora combineren met de historie van typische gebouwen. Ook gaat onze belangstelling, zij het in mindere mate, naar de boeiende wereld van de heemkunde.

De parochie Rapertingen heeft nog een bloeiend verenigingsleven. Het is dan ook logisch dat wij in eerste instantie getracht hebben de organisaties als de K.W.B., K.A.V. en B.G.J.G. te benaderen en in te schakelen bij de organisatie van onze wandelingen. Wij hebben vooraf gepeild naar de belangstellingspunten van onze mensen. Thans zijn wij zover, dat elk jaar minimum twee wandeltochten in het jaarprogramma van genoemde verenigingen zijn opgenomen. Ook de bond van gepensioneerden en de leerkrachten van de lagere school hebben inmiddels om onze medewerking verzocht.

Ik geef toe, wij doen geen natuurwandelingen zoals natuurgidsen dat gewoon zijn. Wij bespreken geen groot aantal planten of dieren en vooral geen zeldzame bloemen. Naargelang het seizoen worden telkens enkele planten uitgekozen die veel voorkomen en die op dat ogenblik werkelijk "blikvangers" zijn. Wij bezoeken vooral geen kwetsbare plekken. Dankzij ons regelmatig contact met een monumentengids kunnen wij bij elke wandeling enkele historische wetenswaardigheden vertellen over oude gebouwen, gelegen langs de uitgestippelde wandelroutes.

In 1979, bij gelegenheid van het 50-jarig bestaan van ons ontmoetingscentrum werd in het kader van deze viering ook een wandeling georganiseerd. Wij hadden een mooi parcours uitgestippeld en bewegewijzerd met een twintigtal panelen, met vaardige hand gemaakt door een schrijver, zeer deskundig in de fascinerende wereld van de bomen en lid van onze werkgroep.

In de houten aanwijsborden waren sierlijk de vormen gebeiteld van een rustige landweg, enkele bomen, een huisje en een paar wandelschoenen.... te mooi om tegen ontvreemding bestand te zijn. En inderdaad, nu twee jaar later zijn nog enkel drie panelen aanwezig.

Die eerste wandeling op 7 oktober 1979 werd niet door gidsen begeleid. Vanaf 13.30 uur vertrokken de wandelaars, individueel of in kleine groepjes. Er waren een 60-tal deelnemers.

Bij de inschrijving werd hen een lijst overhandigd met allerlei vragen. Het was als het ware een test van de opmerkingsgeest, voornamelijk in verband met gebouwen en natuur.

Onderweg aan een kapelleke tussen twee linden werd een oud spel gespeeld: het zogenaamde "hoefijzerwerpen". Ook hier was een puntenkwotering voorzien. Een andere opdracht was het herkennen van zeven graansoorten die in schaaltes op een tafel waren ten-toon-gesteld. Het waren rogge, tarwe, gerst, mais, haver, boekweit en spelt.

In de parochiezaal ging een hobbytentoonstelling door met o.a. foto's, houtsnijwerk, glasramen en vogelkooien. Tijdens een gezellig samenzijn had de prijsuitreiking plaats. De beheerraad van dit ontmoetingscentrum had voor enkele mooie floraboeken gezorgd.

Op deze 7 oktober 1979 werd dus eigenlijk de basis gelegd voor de natuurwandelingen in onze parochie.

overzicht

Voor elke wandeling zijn thans zeven elementen typerend:

1. De wandeling wordt in de parochie bekend gemaakt door middel van een folder. Vanaf 1981 ook via de krant: Het Belang van Limburg.
2. Elke deelnemer ontvangt een herinneringsmedaille, gemaakt uit een bekende houtsoort (achtereenvolgens: eik, es en beuk). Tijdens de wandeling wordt over de boom in kwestie meer uitleg gegeven.
3. Er wordt een beperkt aantal planten besproken.
4. Historisch wordt toelichting gegeven over één of meer historische gebouwen.
5. Een pick-nick wordt op een geschikte plaats voorzien in de vrije natuur of op een boerderij.
6. Er wordt speciaal aandacht besteed aan de kinderen.
7. Een ontspanningselement kan facultatief ingelast worden.

Misschien kan men ons het verwijt maken dat onze wandelingen te attractief zijn. Toch menen wij een eerste stap te hebben gezet naar de organisatie van meer natuur gerichte excursies. Hierna volgt een beknopt overzicht van onze laatste drie wandelingen.

lentewandeling '80

Wat de flora betreft werden vooral de voorjaarsbloeiërs en de klimop besproken. Ook werd uitleg gegeven over zeldzame boomsoorten zoals de moerbeiboom. Aan de hand van een mooie tekening werd op een boeiende wijze een verklaring gegeven van het "netelen" bij de brandnetel.

Historisch praattten we over een wijkkapel van 1886, een langgevelhoeve bestaande uit kleine woonvertrekken met eigenaardige volksnamen zoals "de spinde", "de goot" en "de schuurnere", een vierkantshoeve met nog een uitgebouwde kaasdroogrek, een typische duiventil en een

bakhuis. ook een straatnaam werd omstandig verklaard.

Geologisch ging onze aandacht naar eigenaardige stenen in het landschap. Reeds geruime tijd zoeken amateur-archeologen van de Diepenbeekse Heemkundige Kring naar een oplossing voor dit pré-historisch raadsel.

De wandelaars werden ook met een versnapering bedacht: zelfgemaakte speculoos uit zuiver tarwemeel. Van de rustpauze werd gebruik gemaakt om handtekeningen te verzamelen voor de reddingsoperatie van de amfibieën.

Een korte wandeling in het bos langs de Galgenberg (op de grens van Hasselt met diepenbeek) had vooral tot doel de kinderen de rijke verscheidenheid te tonen van de bladvormen van bomen en planten. Een geslaagde wandeling alleszins was het, en we hadden 75 deelnemers!

herfstwandeling '80

Deze weer speciaal voorbereide wandeltocht ging door naar aanleiding van de oktoberfeesten en de week van het bos.

Elke deelnemer kreeg de gelegenheid, de tijdens en na de wandeling gestelde vragen, schriftelijk te beantwoorden. Er waren 91 wandelaars. Die 12de oktober vond bij ons ook de start plaats van een geslaagde boomplantingsactie. Verschillende bestellingen werden genoteerd. Wat bomen en struiken betreft werden vooral de els, de vlier, de knotwilg, de knoteik, de es en de verschillende soorten esdoorn besproken. Bij de planten kregen het boerenwormkruid en het vlasbekje speciale aandacht.

Op het neerhof van een kleine hoeve werden de wandelaars vergast op zelfgebakken appeltaart met daarbij een geurende kop koffie of een straffe borrel. Het bolspel "petanque" tijdens de pauze was zeer in trek.

Historisch kwam weer een mooie kapel aan de beurt, maar ook een tiendenschuur. De wandelaars konden verder enkele fraaie voortuinen bewonderen. Zo waren wij als gidsen vooraf wel genoodzaakt enige kennis te verwerven in verband met de gewone tuinflora.

Terug in de zaal was de kou van deze najaarswandeling vlug verdwenen en dan ook vergeten. Vrijwillige medewerkers hadden namelijk gezorgd voor roggebrood, spek, eieren en...pannekoeken, alles aan minder dan democratische prijzen. En of er gesmuld werd.

Maar hiermee was die dag van de natuur nog niet ten einde. De Heer De Roeck, voorzitter van Natura Limburg, vergastte de wandelaars en de andere belangstellende nog op een unieke diamontage. Het was als het ware een onvergetelijke wandeling door de seizoenen heen, van winter tot winter. Een nieuwe wereld, een ontdekkingstocht, wonderen van schoonheid zo dichtbij. Met een prijsuitreiking werd die mooie dag besloten.

lentewandeling '81

Nog een weinig in Paassfeer en in échte lentestemming ontdekten we samen (125 deelnemers en 4 gidsen) enkele rustige plekjes in de omgeving.

Onze wandeling was een 3-kastelen- en een bloesemtocht met onderweg:

- merkwaardige kapellekens,
 - beekjes en beemden met nog een rijke flora,
 - een landelijk kerkje met een grot,
 - een vijver, een oude watermolen en gerestaureerde hoevekens,
 - paaseieren rapen met kleintjes,
- gratis pick-nick op een kasteelhoeve.

Historisch werd gewezen op het nauw verband tussen het kasteel "Hegnégouw" (vroeger priorij van de Kanunikken van het Heilig Graf) en het kasteel van Mombeek. Ook werd beknopt de geschiedenis geschetst van de kerk van wimmertingen en de Mombeekmolen.

Eén van de gidsen gaf een gewaardeerde uiteenzetting over typische parkbomen en over de zo gevreesde olmenziekte. Een andere medewerker behandelde op een zeer boeiende wijze de gevlekte aronskelk en de doodgewone weegbree. Met betrekking tot eerstgenoemde vertelde hij voor de kinderen een leuk sprookje van Benjamin Gorvels, die jaren geleden reeds wilde bewijzen dat biologische feiten in sprookjesvorm kunnen verteld worden. Achteraf heeft hij het verhaal nog eens overgedaan voor de volwassenen. En hij deed dat zo prachtig dat de grote mensen er even stil van werden als de kinderen.

Aan de Mombeek konden de wandelaars meer vernemen over de geologische aspecten van deze beek. Ook de evolutie van de fauna werd besproken naar aanleiding van de waterbezoedeling ten gevolge waarvan diverse vissoorten, rivierkreeft en zoetwatermossels verdwenen zijn. Een echte verarming dus.

Het rapen van Paaseieren voor de kleintjes was voor hen een aangename verrassing en een mooi intermezzo. De volwassenen dachten met een glimlach en een tikje heimwee terug aan hun eigen kinderjaren. Op een boerderij hadden we de toelating gekregen om met de kinderen de stal-lingen te bezoeken. Zo kregen de typische neerhofdieren ook hun deel van onze belangstelling en weer waren wij als gidsen verplicht onze kennis van het gewone leven herop te frissen.

Toen de regen spelbreker werd, bereidden enkele leden van de organisaties weer maar eens een fijne koffietafel. Brood met kip-kap, kaas of hesp smaakte opperbst. Alles werd gratis, ook aan buitenstaanders, aangeboden. Aan de toegangspoort van de boerderij hadden wij evenwel een korfje geplaatst waarin de wandelvrienden hun vrijwillige bijdragen konden deponeren. Met deze spontane giften konden alle kosten vergoed worden. Er was zelfs een batig saldo, waarmee wij, groene jongens, wel raad weten...niet voor ons persoonlijk, natuurlijk...maar voor het klassieke goede doel.

besluit

Tot daar dan de werking van ons comitee.

Wij willen echter ook naar de toekomst kijken. Voor dit jaar, of de volgende, hopen wij nog de genoemde activiteiten te verwezenlijken:

- een bezoek aan een imker van de parochie,
- een najaarswandeling met het groencomitee van Hasselt,
- een herfstwandeling voor de gepensioneerden,
- en wandeling in het kader van de jaarlijkse oktoberfeesten,
- deelname aan diverse natuurwandelingen.

Bij nader onderzoek hebben wij kunnen vaststellen én ervaren dat het landschap, zelfs heel dicht bij ons, ongelooflijk veelzijdig is. Zelfs overbekende plekjes hebben nog heel wat geheimen prijs te geven als we maar de moeite doen te kijken, te luisteren, te ruiken, enz...

Op die ontdekkingstochten willen wij graag kinderen en volwassenen blijven begeleiden om zo samen een rijkdom te verwerven die nemen ons ontnemen kan en die in de hedendaagse maatschappij zo nodig is: de gave van de kennismaking en de vriendschap om alzo elkaar beter te leren kennen voor de tijden dat het zal nodig zijn.

Namens de Werkgroep: Maurits Boiten, Hasselt.

Deze 3 delen van begeleiding van wandelaars van alle leeftijden bieden wij aan de nieuwe lichting natuurgidsen om ze te helpen bij het volbrengen van hun opdrachten in het kader van de cursus. J.L.

fig. 4 GEOLOGISCHE KAART N.O. BELGIË (vereenvoudigd)

DE GEOLOGISCHE KAART (zie figuur 4) EN PROFIEL (zie figuur 5).

Op de eenvoudige geologische kaart in figuur 4 werden de Kwartaire dekzanden en de eolische loéssafzettingen weggelaten. De zuidelijke grenzen van dekzanden (---) en van de loéssafzettingen (|||||) zijn wel aangegeven. Het Paleoceen en het Eoceen zijn onder één legende-symbool ondergebracht.

Om de kaart te begrijpen moet men weten dat de geologische structuur van dit gebied bestaat uit afzettingen die zacht afhellen naar het noorden. Bij voorbeeld: de top van het Senoon ligt ten zuiden van Tongeren op een hoogte van ongeveer 100 meter en 20 Km verder in Winterslag op 195 meter. Dit wil zeggen: 300 meter op 20 Km is een helling van 1,5 %. (zie ook het profiel in figuur 5).

De lagen van het Krijt (Senoon en Maastrichtiaan) verdwijnen naar het noorden onder de Tertiaire afzettingen (zie ten zuiden van Geleen). Deze Tertiaire sedimenten zijn op hun beurt weer bedekt door jongere rivierafzettingen uit het Pleistoceen (zie Kempisch Plateau).

Op het Zuid-Noord-profiel in figuur 5 kan men zien dat in de ondergrond van Limburg de lagen van Devoon tot Kwatair geen plooïing hebben ondergaan. Schematisch vinden we op de geologische kaart de oudste lagen in het zuiden en de jongste in het noorden van het kaartblad terug.

Het zuidelijk gebied van de kaart wordt gedomineerd door de dagzomen van de krijtafzettingen. Op plaatsen waar rivieren voldoende diep zijn ingesneden vindt men primaire gesteenten aan de oppervlakte. Bij voorbeeld: in de bovenlopen van de dalen van de Berwinne en de Geul (in het zuidoosten van het kaartblad).

Ten noorden van de Jeker en ten zuiden van de lijn St.Truiden-Tongeren, dagzomen de afzettingen van het Paleoceen (Heers, Gelinden). Ten noorden van deze lijn en ten zuiden van de Demer vindt men de zanden en kleilagen uit het Oligoceen.

Deze kleilagen (o.a. klei van Henis, nucula-klei en Boomse klei zijn hier verantwoordelijk voor het karakter van vochtig Haspengouw. Tussen Demer en Kempisch Plateau dagzomen de glauconiet en de kwartsrijke zanden uit het Mioceen. Meer naar het westen en onder het grindpakket van het Kempisch Plateau liggen op het mioceen de pliocene zanden van Mol en Neeroeteren.

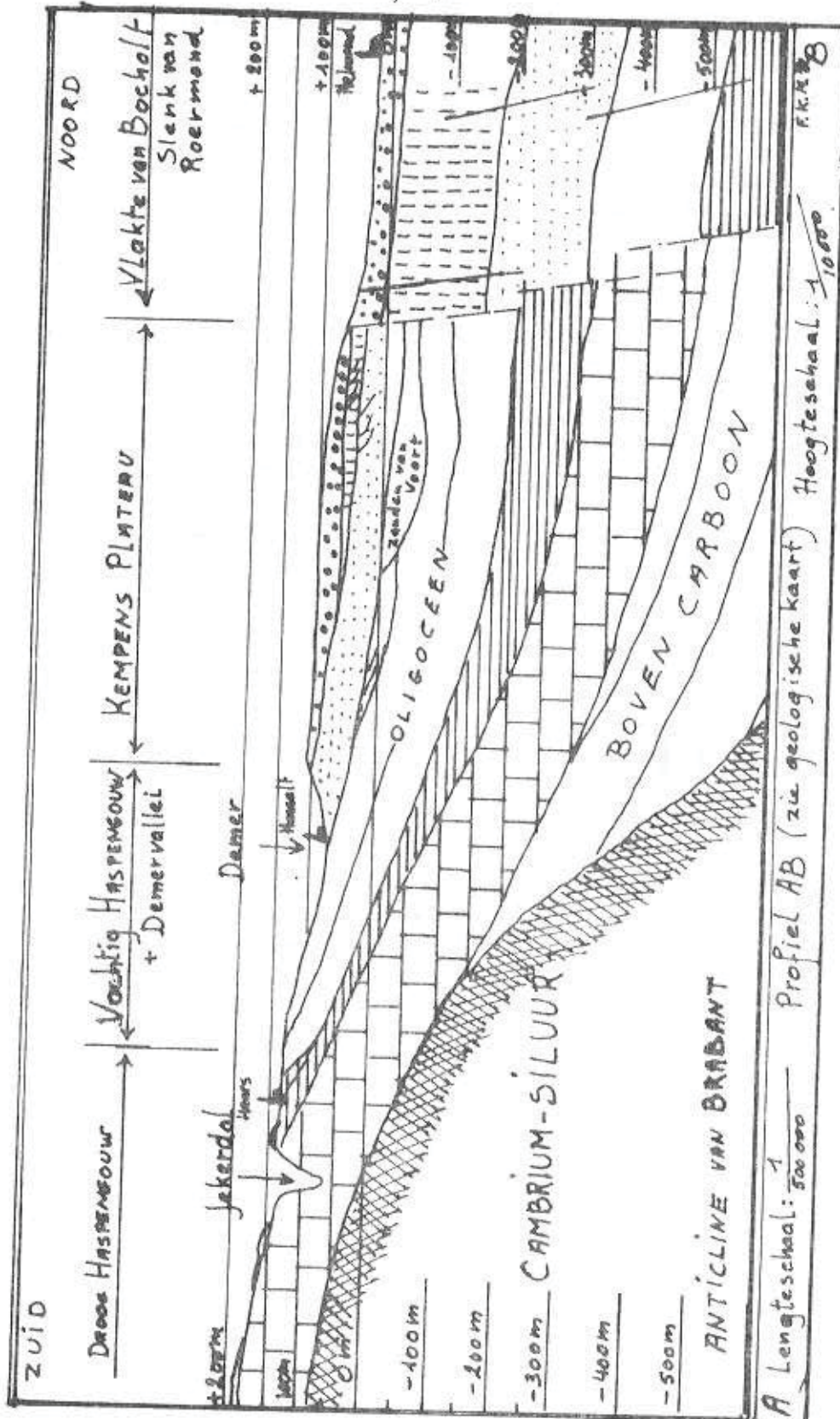
De rest van het geologisch kaartje, d.w.z. de alluviale vlakte van de Maas, het Kempisch terras, de vlakte van Bocholt, de Slenk van Roermond en de terrassen van Zuid-Nederland, is opgebouwd uit rivierafzettingen van Maas en Rijn uit het Kwartair.

Brengen we onze waarnemingen van de geologische kaart nu over op het zuid-noord-profiel AB (zie de lijn AB op de geologische kaart).

-De basis van onze ondergrond wordt gevormd door de Caledonische geplooiden gesteenten van het Cambrium en het Siluur. Deze lagen vertonen een opwelling (de anti-kline van Brabant). Deze anti-kline van Brabant heeft tijdens de Hercynische gebergteplooïing als stootblok gediend voor de druk die uit het zuiden kwam. Hierdoor werden de lagen uit het Devoon en het Carboon ten noorden van deze anti-kline (in het Kempisch bekken) niet geplooid. Dit heeft belangrijke gevolgen gehad voor onze Kempische steenkolenlagen. (Boven-Carboon).

Deze steenkool werd niet geplooid en niet door druk ontgast, zodat we vooral vette steenkool aantreffen in min of meer regelmatige lagen. Het noordelijk gebied bleef gedurende de volgende periodes een afzettingsgebied, zodat deze steenkolenlagen wel op grote diepte moesten aangeboord worden.

fig. 5

-De Krijtlagen liggen in het zuiden van het profiel rechtstreeks op het Cambro-Siluur. Er is dus hier een enorm hiaat in de afzettingen. Naar het noorden verkleint dit hiaat en in het Kempisch bekken bij Neeroeteren heeft men zelfs Trias, Jura en Perm aangetroffen bij boringen. In dit bekken is de sedimentatie dus blijven doorgaan vanaf het Devoon tot onze tegenwoordige tijd.

Ten noorden van de Demer (bij Heers en Gelinden) duikt het Pleoceen weg onder het Oligoceen.

De zanden van Heers en de mergels van Gelinden sluiten goed aan bij de doorlaatbare krijtlagen van het Maastrichtiaan, zodat ze samen de ondergrond vormen voor de eolische kwartaire leemafzettingen van Droog Haspengouw. Het Oligoceen met zijn kleilagen (klei van Henis en Boom) vormt daarentegen de ondergrond van Vochtig Haspengouw. Ten noorden van Hasselt (Demervallei: zie profiel) dagzoemen de miocene zanden. Deze zanden zijn bedekt door de grinden van de Kempen.

Ten noorden van de lijn Bree-Maaseik zien we op het profiel een reeks verticale breuken waarlangs de noordelijke zone is verzakt. Deze verzakkingen hadden tot resultaat dat zich een slenkenzone ontwikkelde die nu ook nog actief is (lichte aardbevingen). De Tertiaire en Kwartaire afzettingen stapelden zich hier dik op. Deze breuken lopen diep door in de ondergrond en waren gedurende lange perioden actief. Ten noorden van deze breuk zitten de steenkoollagen heel wat dieper.

In deze slenken en horstzone ontwikkelden zich eveneens de veenafzettingen van de Peel tijdens het Kwartair.

Frans Keyers, Maaseik.
Tekst en illustraties.

EVOLUTIE²

HOOFDSTUK TWEE: EEN WOELIGE PERIODE VOOR DE WETENSCHAP: MIDDELEEUWEN.

Scheppingsverhalen, -sagen en -legenden vinden we in alle culturen en bij alle volkeren terug. Ze ontstonden lang geleden, toen de mens nog heel weinig in vraag stelde en de behoefte er nog niet was om alles te onderzoeken. Allerlei verschijnselen werden gewoon toegeschreven aan demonen, geesten, goden en andere buitenaardse en fantastische wezens (god van de donder, god van de bliksem, enz...). De mensen namen in die tijd vrede met die verklaringen zonder zich hier verder vragen over te stellen of twijfels over op te roepen.

In de Middeleeuwen vormden Kerk en Staat een machtig gezagsorgaan en was bijvoorbeeld de (letterlijk geïnterpreteerde) Bijbel wet. De Middeleeuwen was eigenlijk een periode vol tegenstellingen: enerzijds was er het gezag dat overal paal en perk aan stelde, denk maar aan de Inquisitie, en anderzijds was er de geboorte van de wetenschap (moderne), die echter niet zonder problemen verliep.

Mensen als Copernicus, Vesalius, Leonardo da Vinci, Galileo Galilei en vele anderen, hebben geschiedenis gemaakt door tegen die "dogmatische stroom" op te roeien en op die manier voor een keerpunt te zorgen.

Zij riskeerden hierbij wel vaak hun leven: vele van deze eerste "moderne" wetenschapsmensen kregen moeilijkheden met het gezag en sommigen belandden zelfs op de brandstapel omdat hun (juiste) verklaring voor een of ander verschijnsel indruistte tegen de toen algemeen te aanvaarden- doch erg verouderde- theorieën.